

שבת הותרה או דחויה

נחלקו הראשונים האם שבת במקרה של פקוח נפש - "דחויה" או "הותרה". כלומר, כאשר יש צורך לבצע פעולה האסורה בשבת עבור חולה שיש בו סכנה: האם נחשב הדבר לחילול שבת, אלא שפקוח נפש דוחה את איסור השבת; או שמא ביחס לאותם פעולות עבור החולה - שבת כלל לא חלה, והרי זה כמו יום חול.

לא מדובר בדיון בהגדרה בלבד, שכן לחקירה זו השלכות מעשיות רבות, שתלויות בשני האופנים הללו. לדוגמא: אם שבת "דחויה" בלבד, הרי שעלינו להשתדל למעט ככל האפשר בפעולת החילול, ולכן מוטב לעשות את הפעולות בשינוי או על-ידי נכרים או קטנים [אם-כי למעשה חלק מהפוסקים האוחזים בדעה שהשבת "דחויה" היא, סבורים מסיבות אחרות שאין צורך לעשות בשינוי וכו'].

בצורה ישירה הגמרא אינה מתייחסת לשאלה זו בקשר לשבת, אך עוסקת בכך בהקשר לשאלה האם טומאה "הותרה" בציבור או רק "דחויה"; אולם סוגיות שונות בגמרא, ודעות מנוגדות בראשונים, הוסברו מאוחר יותר כנובעים מתוך תפיסה שונה ביחס לשאלה האמורה, מה ההגדרה של שבת ביחס לפקוח נפש.

דיון רב שנים בין האחרונים מתמקד בשאלה מהי דעת הרמב"ם בנושא. מחד הוא מתבטא בפירוש כי "שבת דחויה היא בפני פקוח נפש", אך מאידך פוסק במקרים אחרים בצורה התואמת לכאורה לגישה לפיה שבת "הותרה" בפני פקוח נפש.

עין משפט
גר מצוה

עד א מתי פ"ג מלכות
שבת הלכה ו' ט"ז
ל"ח ס' שם ספ"ו ו' :

תורה אור השלם

1. ויאמר ויחנן עבר אבי את הארץ ראו קא בי ארו עני כי טעמתי מעט דבש הזה.
2. ומצאו איש מצר בשדה ויקח אתו אל דוד ויתנו לו לחם ויאכל וישקוהו מים ויתנו לו פלח דבילה ושני צמקים ויאכל ותשב רוחו אליו כי לא אכל לחם ולא שתה מים שלשה ימים ושלשה לילות.
3. כי בצל החכה בצל הכסף ותחן רדת החקמה חזקה בעליה.
4. וממנו תבואת שש וממנו גרש ירדום.
5. ויאמר אחיהו פני מנה אראת מה ארתיכם כי דוד תרפתת תקוה גנים לא אמן בם דברים לב כ
6. ואמר לקלה נאופים עקח יונה ונתנהו ויהי: ויחזק אל כג
7. ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עקרה ואני ונקי בראשית י"ב

רבינו חננאל

נמצא כנתיב מי שנשבו נפש קורין אתו וסא מוקדם למנוס וקורין לו תרנגולת וגוזלן לו כרישין ומאכילין אותו ואין צריך לעשר דברי רבי ר' אלעזר בר' שמעון אומר לא יאכל עד שיעשר ומסקנא הוה מילי במעשר ויק דהוא מדרבנן אבל מעשר דאורייתא דברי הכל עד שיעשר. תרי מי שאהו בולמוס מאכילין אותו דבש וכל מיני מתיקה שכל מיני מתיקה מאיזין את העינים כו. אמר אביי לא שני אלא אחר אכילה אבל קודם אכילה מיגר גרר. סנא וימצאו איש מצרי בשדה ויקראו אותו אל דוד ויתנו לו לחם ויאכל וישקוהו מים ויתנו לו פלח דבילה ושני צמקים ויאכל ותשב רוחו אליו ר' יוחנן אחר בולמוס ורין למזרחא של תאיא ואכל כו. וקרא והחכמה תחיה בעליה ר' יוסי אחיה בולמוס וקוסת חרונה, כלומר אכל כל מה שהיה לו. ר' יהודה קופח את כל העיר. ירושלמי רב הונא אמר עשרים וארבעה עשרונות שאכל דוד לרבעון אכלן. ר' מאיר היה דאיק בשמא כו ויאקלעו בגברא דשמי כידור ובהוה דהוה שמי (בלחן). מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבו שלו ר' מתיה בן חרש מתיר. ת"ד ו: דברים נאמרו בכלב שוטה פיר פתוח וכו'. רב אמר נשים כשפנות משחקות בו, שמאל אמר רוח חזית שורה עליו, וכשהוזן אותו אף הוזן אלא ברב הנוק. ויחנן כותיה דשמואל.

פג:

אפשר בחולין פשיטא. דמתקנין ליה: לא לריכא בשבת. שאפי' הוא שבת שאסור להפריש תרומה ומעשר ופרישה ולא יאכלוהו עבלים: **בעליץ שאינו נקוב.** דטבל שלו מדרבנן ושנות להפריש מעשרות בשבת דרבנן אשמועינן שדחה השבות ולא יאכלוהו טבל דרבנן דלחו למשרי נמי טבל דאורייתא כי הלי גוזל: **למא תנאי היא.** הך דרבה דלמר בדלפטר בחולין מתקנין ליה ודחין שבות להפריש תרומה בשבת מקמי אכילה טבל דעלין מר סבר טבל חמור ומר סבר תרומה חמורה לימא תנאי היא דתניא אמי שנשכו נחש קורין לו רופא ממקום למקום ומקרעין לו את התרנגולת וגוזזין לו את הכרישין ומאכילין אותו ואין צריך לעשר דברי רבי ר' אלעזר בר' שמעון אומר לא יאכל עד שיעשר נימא ר' אלעזר בר' שמעון היא ולא רבי אפי' תימא רבי עד כאן לא קאמר רבי התם אלא לענין מעשר ירק דרבנן אבל במעשר דגן דטבל דאורייתא הוא אפי' רבי מודה דאי שרית ליה בעציץ שאינו נקוב אתי למיכל בעציץ שהוא נקוב ת"ד מי שאהו בולמוס מאכילין אותו דבש וכל מיני מתיקה שהרבש וכל מיני מתיקה מאיזין מאור עינו של אדם ואע"פ שאין ראיה לדבר וכו' לדבר יראו נא מי אורו עני כי מעמתי מעט דבש הוה ומאי אע"פ שאין ראיה לדבר דהתם אלא בולמוס אחוזה אמר אביי ל"ש אלא לאחר אכילה

יום הכיפורים פרק שמיני יומא

פלה דכילה: אליה. נשר שמן מאד: **למזרחא של האנה.** שהשמש מכה שם מן הנקר עד חלות היום והשמש ממחק את הפרי: **וממנו:** לשון מעדנים: **קפחיה.** כפאו ונטל ככרו הימני: **אחדרוהו בלגי וזעי.** סנבוהו בני העיר והקיפוהו לגינין של דבש ומתיקה וקערות של חצילין: **דייק בשמא.** בשמו של בעל הבית אם נאה אם כעור: **אשלימו ליה כיסייהו.** ערב שנת היה והפקידו אללו כיסו: **דכי שמשי.** של ערבי שנתות: **לוי כבו משמא.** מתוך שאלס נמנומה מהרהר ורוחה חלומות ומתכוון היה לדחמו שלא יק ויטלנו: **הוה עלפסי אשפמיה.** ראו עדשים על שפתו: **יהו סימנא לדיכיסיהו.** בעליץ אמר שמתני לנו כיסיו וזה לך סימן שאכלתם היום עדשים: **מיס ראשונים האכילו בשב חויר.** פונק ישראל היה מוכר לישראל דברים המותרים ומאכילם ומוכר לנכרים נשר חויר מבושל נא ישראל פונק וראוהו שלא נטל דיוו כשהקב לאכלו ונתן לפניו נשר חויר: **מיס אחרונים הרגו את סינפס.** זו היא אשמו של זה שאילו נטל מיס אחרונים דרך הגועלים ידים לקנח את שפתם ידים טופחות ולא היו עדשים נראין: **ואוניו סרוחוס.** גדולות וכפולות למטין: **משחקוס.** מראות בו כשפיהם לשחק: **למקטליה**

אבל קודם אכילה מגר גריר דכתיב וימצאו איש מצרי בשדה ויקחו אותו אל דוד ויתנו לו לחם ויאכל וישקוהו מים ויתנו לו פלח דבילה ושני צמקים ויאכל ותשב רוחו אליו כי לא אכל לחם ולא שתה מים שלשה ימים ושלשה לילות אמר ר"נ אמר שמואל מי שאהו בולמוס מאכילין אותו אלהי ברבש רב הונא בריה דרב יהושע אמר אף סולת נקה בדבש רב פפא אמר אפי' קמחי דשערי דביבשא אמר ר' יוחנן פעם אחת אחוני בולמוס ורצתי למזרחא של תאנה וקימתי בעצמי יהחכמה תחיה בעליה דתני רב יוסף הרוצה לשעוס טעם תאנה יפנה למזרחא שנאמר יוממנד תבואות שמשו ר' יהודה ור' יוסי הוה קא אולי באורחא אחויה בולמוס לר' יהודה קפחיה לרועה אכילה לריפתא אל ר' יוסי קפחת את הרועה כי ממו למתא אחויה בולמוס לר' יוסי אהדרוהו בלגי וצעי אל ר' יהודה אני קפחתי את הרועה ואתה קפחת את העיר כולה ותו ר"מ ור' יהודה ור' יוסי הוה קא אולי באורחא ר' מאיר הוה דייק בשמא ר' יהודה ור' יוסי לא הוה דייקו בשמא כי ממו להווא דוכתא בעו אושפיזא יהבו להו אמרו לו מה שמך אמר להו כידור אמר ש"מ אדם רשע הוא שנאמר כי דוד תהפוכות המה ר' יהודה ור' יוסי אשלימו ליה כיסייהו ר"מ לא אשלים ליה כיסיה אול וי אוחביה בי קיבריה דאבוה אתחיו ליה בחלמיה תא שקיל כיסא דמנה ארישא דהווא גברא למחר אמר להו הכי אתחיו לי בחלמאי אמרי ליה חלמא דבי שמשו לית בהו כמשא אול ר"מ גמסריה כולי יומא ואייתיה למחר אמרו לו הב לן כיסין אמר להו לא היו דברים מעולם אמר להו ר"מ אמאי לא דייקוהו בשמא אמרו ליה אמאי לא אמרת לן מר אמר להו אימר דאמרי אנא הששא אחוזקי מי אמרי משכוהו ועיליהו לתנותא וי הוה מלפחי אשפמיה אולו ויהבו סימנא לרבייתו ושקלוהו לכסייהו ואייתו אול איהו וקמליה לאיתתיה היינו וי (דתנן) מים א ראשונים האכילו בשב חויר מים אחרונים הרגו את הנפש ולבסוף הוה דייקו בשמא כי ממו להווא ביתא דשמיה בלה לא עיילו לגביה אמרי שמע מינה רשע הוא דכתיב ויאמר לכלה נאופים (כמו אחרי בלתי היתה לי עדנה כלומר וקנה בגאופים): מי שנשכו כלב שוטה וכו': ת"ד המשנה דברים נאמרו בכלב שוטה פיר פתוח ויריו נומף ואוניו סרוחות ונבו וי מוגה על ירכותיו ומהלך בצדי דרכים וי"א אף נובה ואין קולו נשמע ממאי הו רב אמר נשים כשפנות משחקות בו ושמואל אמר רוח רעה שורה עליו מאי בנייהו איכא בנייהו למקטליה

ממורת הש"ס

- 6 (לשון דמין י"ב דלחן זה משה לך י"ל דמנאו),
- 3 חולין קו. ע"ש י"ט.
- 1 (בע"פ למה).

גליון הש"ס

נבי' שמיטא בלילוי
מדרבנן. וכן הוא יצמות דף
ג' ע"א וע"ב:

הגהות הב"ח

- 6) נבי' אפטר בחולין פשיטא. י"ב פ"י הא דקאמי סיכא דלפטר בחולין דביע לא פליגי ספק ליה הא פשיטא תמי אפטר לשמעין: (3) שם ר"מ לא תפלי ליה כיסיה אויל ר"מ אחויה בכדא וקבריה בי קברי דלטה דהווא גברא ברישיה. אתחיו ליה בחלמיה כו למחר כי אמר ליה הכי סי אמר ליה מלמא פ: (4) שם משחיה ועיליהו למתא אשקיה חמרא חו טעמיה אשפמיה: (5) שם ואתחיו סרוחות ונבו מונחת לו בין ירמחי ותהלך:

הגהות מר"ב

- א) נבי' מים ראשונים האכילו בשב חויר. י"ב ע"ג פ"ט ויין דכתיב כתיב י"ב פ"ט ק"ו:

מוסף רש"י

האכילו בשב חויר. שיה טעמי ישראל מוכר נשר שמיה לישראל ומכל ומאכילם וכשעובד טביס נא בחטמו האכילו נלית וכל הידי אחד לאכל ולא נטל דיוו ומקטר זה שיעבד טביס הוא והאכילו בשב חויר ויחיון וי. רוח רעה שורה עליו. וכשנשך אדם שוטה עליו והרגמו (חולין נח).

• מהי שאלת הגמרא 'מניין היו יודעין שהאירו עיניו'? ואיך מועיל לזה בדיקת חוש הטעם?

שיח יצחק על אתר

גמרא ת"ר מנין היו יודעין שהאירו וכו' דכיון שאינו מאבד ראותו לגמרי אלא עיניו כהות כמ"ש רש"י אמתני' וכיון שחושיו מתבטלים ואינו בגדר להשיב לנו אם חזרה מראיתו לגמרי כבריאים או לא, א"כ מנין יודע לנו שחזרה מראיתו לגמרי שנמנע עצמנו מלהאכילו עוד,

וקאמר משיבחי' בין תבטל יפה שאוכלו לתבטל רע שפולטו ומשליכו מפיו - אז נדע שחזרו כח חושיו לתוקפ' וממילא ודאי שחזר חוש הראות היותר דק מכולם כ"מ במשנה בשם הרב המאירי ז"ל אלא שראיתי לו ז"ל שפי' כאן ז"ל וכן משהאירו עיניו מונעין אותו מן הטמאים ואם היה בלילה ואין שם אורה עד שנכיר אם האירו עיניו אם לאו יש בזה סי' שכל שהוא מבחין בטעם המאכל בין טעם יפה לטעם נבאש כבר נתישבה דעתו האירו עיניו... משמע מדעתו שמכח החולי מתבטל חוש הראיה לגמרי, ואם כן אף שהוא בגדר בטול ההרגשות מכל להבחין אם רואה ומכיר כשמראיתו חוזרת וא"כ מאי קאמר מנין היו יודעין וכו' ולהכי פירשה ז"ל כשהיה במקום אפל שאין שם אורה כלל ובזה ניחא שהרמב"ם לא הוצרך להביא זה לא בהל' ש"ע ולא בה' מ"א פי"ד דברייתא עצה טובה קמ"ל במקום אפל, משא"כ לפירוש שכתבתי שבאה לפרש גדר עד שיאורו עיניו דמתניתין דכל כי האי היה ליה לפרושי כפירוש והסי' דברייתא, אבל נראה קצת דוחק לפרש בריתא לענין זה דבית אפל או כגון לסומא, ושוב ראיתי בס' ש"ב שהצריך עיון בזה יע"ש וק"ל.

• הגמרא אומרת ש"מאכילין אותו הקל הקל תחילה", אולם מה הדין במקרה שצריך לאכול בשר ואין לפנינו - האם עדיף לחלל

שבת ולשחוט עבורו, או להאכילו נבילה?

שו"ע סימן שכח, סעיף יד

היה חולה שיש בו סכנה צריך בשר, שוחטים לו, ואין אומרים נאכילנו נבילה. אבל אם היה החולה צריך לאכילה לאלתר והנבילה מוכנת מיד והשחיטה מתאחרת לו, מאכילין אותו הנבילה.

- וקשה: מדוע עדיף לשחוט ולעבור על האיסור החמור יותר?

רא"ש פג, א

שאלו את הראב"ד ז"ל, חולה שיש בו סכנה אם לא יאכל בשר; אם יש לפניו נבילה ואין שחוט, אם לא שנשחט בשבת - כי יש אומרים מוטב שיעבור הוא על לאו דנבילה משיעברו אחרים על איסור סקילה.

והשיב דברי יש אומרים מכוונים הם, אבל יש לומר כי איסור שבת כבר ניתן לדחות בהבערה ובבישול ובמחמין לו חמין.

ורבינו מאיר השיב בתשובה על זה והביא דמיון מאוכל נפש ביום טוב... אלא כיון דהתורה התירה אוכל נפש ביום טוב - הוה לדידן כל אוכל נפש ביום טוב כמו בחול. והכי נמי כיון שהתירה תורה פיקוח נפש הוי כל מלאכה שעושה בשבת בשביל חולה שיש בו סכנה כאילו עשאה בחול. והיכא דאיכא תרי איסורי מאכילין אותו הקל, ושחוטת המאכל מותר אבל הנבילה המאכל עצמו אסור ואריה רביע עלה. עד כאן.

ואני שמעתי משום דחיישינן שמא יהא החולה קץ באכילת איסור, ויפרוש ויסתכן.

ר"ן שם

..נ"ל דלגבי חולה אין איסור נבילה קל מאיסור שבת, דנהי דנבילה איסור לאו ושבת איסור סקילה, איכא חומרא אחרינא בנבילה לפי שהאוכלה עובר בלאו על כל זית וזית שבה... אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה וחד לאו הוא דאיכא... ומשום הכי לאוין הרבה דנבילה לא מיקרי איסור קל לגבי חד לאו דשבת ואע"ג דהוי איסור סקילה.

• יסוד המחלוקת: "הותרה" או "דחוייה"

תשובות הרשב"א ח"א סי' תרפט

שמעתי בשם הרב רבי מאיר שהורה לשחוט אפילו במקום שיש שם נבלה להאכילו, אלא שהטעם שאמרו לי משמו חלוש מאד, והוא משום דחיישינן שיבוא לידי סכנה שימנע מלאכול הנבלה.

ולוי נראה שהכל תלוי במחלוקת אם נאמר שבת דחוייה היא אצל חולה או הותרה:

שאם נאמר הותרה - שוחטין לו, שלא אסרה תורה מלאכה בשבת אצל חולה, ושוחטין לחולה בשבת כדרך ששוחטין אנו לעצמנו ביום טוב. אבל למאן דאמר דחוייה היא - מאיכלין לו הנבלה ואין אנו עוברין לשחוט לו, שבמקום שיש לו בשר לאכול לא נעבור אנו ולא נדחה שבת.

וכמדומה לי שהיא הלכה דחוייה היא ולא הותרה...

• בירור דעת הרמב"ם בנושא

- דחוייה

רמב"ם שבת פ"א

דחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות. לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו בשבת על פי רופא אומן של אותו מקום. ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו צריך, וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת ורופא אחר אומר אינו צריך - מחללין עליו את השבת, שספק נפשות דוחה את השבת.

כסף משנה שם ד"ה דחוייה היא שבת וכו' בפרק כיצד צולין (פסחים עז). איפליגו תנאי טומאה אם דחוייה היא בציבור או הותרה, ופירש"י דחוייה אע"ג דאכשר רחמנא למיתי בטומאה לאו היתר גמור הוא אלא היכא דלא משתכחי טהורים, וכיון דלאו היתר גמור הוא בעיא ציץ לרצויי.

ומשמע בגמרא דהלכה כמ"ד דחוייה היא, וכן פסק רבינו בפ"ד מהל' ביאת המקדש ה"ו, ומשמע דכי היכי דאיפליגו בטומאה ה"נ איפליגו בשבת לגבי חולה אם היא דחוייה או הותרה, וקי"ל כמ"ד דחוייה. וכ"כ הרשב"א (בשו"ת ח"א סי' תרפט)

והר"ן (ביצה פ"ב רמז תתפא) שהשבת דחוייה היא אצל חולה ולא הותרה.

- הותרה

רמב"ם שבת פרק ב, הלכה ב

... ומדליקין לו את הנר ומכבין מלפניו את הנר ושוחטין לו ואופין ומבשלין ומחמין לו חמין בין להשקותו בין לרחיצת גופו. כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להן.

לקו"ש חכ"ז אחרי ג, ס"ב

משא"כ בנוגע לשבת כתב הרמב"ם - "שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי היא כחול לכל הדברים שהוא צריך להן", היינו שאין פירוש הדבר שפקוח נפש דוחה איסור מלאכה בשבת, אלא הוא גורם לשבת להיות "כחול", שלגבי חולה שיש בו סכנה אין דין שבת חל מלכתחילה (בנוגע ל"דברים שהוא צריך להן").

רמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה יא

היולדת כשכורעת לילד הרי היא בסכנת נפשות ומחללין עליה את השבת... וכל שאפשר לשנות משנין בשעת הבאה כגון שתביא לה חברתה כלי תלוי בשערה, ואם היא אפשר מביאה כדרכה.

מגיד משנה (תוכן)

שמה שאמרו בשבת "וכל שאפשר לשנות משנין" במלאכה הנעשית עבור החולה - לא נאמר לגבי חולה שיש בו סכנה, לפי שלגבי חולה שיש בו סכנה "הרי היא כחול לכל הדברים", ועל כן "לכל צרכיו מחללין ואע"פ שאין במניעת דבר שעושין לו סכנה".

מגן אברהם או"ח סי' שכח סק"ג

ואפילו למ"ד בס"י שכח סי"ב דלא בעיא שינוי, הכא שאני מפני שכאב היולדת דברים טבעים הם, ואין א' מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו לשנות (מ"מ).

• תיווך הסתירות בדברי הרמב"ם

- הותרה

שו"ת צמח צדק אורח חיים סימן לח
ולשון רמב"ם דחוי'... ודחוי' משמע לא הותרה

• בירור דעת אדמו"ר הזקן

- דחוייה

שו"ע אדה"ז סימן שכח סעיף יג
אבל במקום שאפשר לעשות לו הרפואה מיד בלי
חילול שבת, אלא שיצטרכו לשהות שעה מועטת
- לא יחללו כדי לעשותה תיכף ומיד בלי שהוי,
אם הוא בענין שאין חשש סכנה כלל בשהוי מועט
זה, לפי שהשבת דחוייה היא אצל פיקוח נפש ולא
הותרה לגמרי, וכל שאפשר להצילו בלא חילול
שבת אינה נדחית בשבילו.

ומכל מקום אף אם יש לפנינו נכרים או קטנים
שאינן בני מצות אין אומרים הרי אפשר לעשות
ע"י אלו ולא יתחלל שבת ע"י ישראלים בני מצות,
לפי שמכיון שאין דרך להצילו אלא בעשיית
מלאכה האסורה בשבת - הרי נדחה השבת
בשבילו גם לגבי ישראלים המחויבים בהצלתו
ואין כאן חילול כלל.

ויש אומרים שכיון שהשבת דחוייה היא ולא הותרה
כלל, כל מה שאפשר לעשות שלא יהא חילול מן
התורה צריך לעשות שלא יהא חילול במלאכה מן
התורה, ולכן אם אפשר לעשות בלא דיחוי ובלא
איחור ע"י שינוי - עושה שינוי, שאז אין איסור מן
התורה, ואם אפשר לעשות ע"י נכרי בלא איחור
כלל - צריך לעשות ע"י נכרי מן התורה.

והעיקר כסברא הראשונה, ואעפ"כ המנהג
במדינות אלו כסברא האחרונה, אבל טוב שלא
לנהוג כן, כי יש חשש שמא יראו עכשיו שאין
עושין רק ע"י נכרי, יסברו שיש איסור בזה לעולם
ע"י ישראל, ולפעמים לא יהיה נכרי מצוי, ועל ידי
זה יסתכן החולה במה שימתינו על הנכרי.

שו"ע אדה"ז שם סעיף יח

אמדהו' לב' גרוגרות, ולא מצאו אלא ב' גרוגרות
כל אחת בעוקץ אחד בפני עצמו; ועוד ג' גרוגרות
מחוברות שלשתן בעוקץ אחד - כורת העוקץ
שיש בו ג'; שאף שמרבה בגרוגרות, מכל מקום
ממעט בתלישה שהיא עיקר המלאכה.

ערוך השולחן יורה דעה סימן רסו, סעיף כה
כוונתו דבעל כרחך גם פיקוח נפש וחולה הותרה.
והרמב"ם לא מיירי בעניין הפרש זה, וכתב לשון
"דחוייה", כלומר שהשבת נדחית מפני פיקוח נפש.
ואין כוונתו דחוייה ולא הותרה. וראיתו ברורה,
דבמנחות סד א אמרינן דרבי ישמעאל ורבי חנינא
סגן הכהנים אמרו דבר אחד: דבשבת ממעטינן
בעבודת העומר; אף על גב דעבודה הותרה, מכל
מקום מאי דמצינן למעט בחילול עדיף. ולכן בעי
רבא שם גם בחולה, אף על גב דהותרה. ורבנן
סבירא להו דאין ממעטין בשבת.

מכתב הרב אפרים אליעזר יאלעס לרבי (נדפס
בלקו"ש חי"א ע' 347)

ע"ד הספק בדין שבת לגבי חולה שיב"ס האין
הוי הלכה למעשה, דחוייה או הותרה... ואמנם
מסתמת דברי רבנו הגדול הרמב"ם ז"ל בפ"ב
ה"א נראה לכאורה דס"ל דהוי דחוייה, וכן הביין
מדבריו הגה"ק במשנה ברורה שם, אבל אחר
העיון נלענ"ד... והכא נמי כונת היא דלא נימא
דבאמת יש כאן דין שבת רק דהסכנה דוחה את
האיסור לבד - לא כן הוא, רק דגוף השבת נדחה
מפני הסכנה וזה שמדייק רבנו באומרו דחוי' היא
שבת אצל סכנת נפשות, ולא נגע כאן בלשון
דחוי' או הותרה שבש"ס, כי אם להדגיש את הדין
ששבת גופה הלכה לה בחול שיב"ס וכאילו לא
היה לגבי' עיקר דין שמירת שבת...

מכל הלין נראה דדעת רוב הפוסקים... היא דשבת
היתר גמור לגבי חולה שיש בו סכנה, וכן הוא
דעת רבנו הרמב"ם כאשר כתבתי לעיל...

- דחוייה

מענה הרבי להרב יאלעס (נדפס בלקו"ש ש"ש)
הא דדעת הרמב"ם הוא, דשבת דחוייה אצל פקו"נ
- וכפשטות לשונו בריש פ"ב דהל' שבת - כן כתבו
בפירושי: הב"י.. הב"ח, הרמ"א.. קרבן נתנאל..
רבינו הזקן.. מחצית השקל, מנחת חינוך.. ועוד.

בעל ערוך השולחן (יו"ד ס"ס רס"ו) ר"ל דלא דק
הרמב"ם בלשונו וס"ל דשבת הותרה, אבל גם הוא
חזר בו (באו"ח סי' שכח ס"ג) וכתב ש"אין הכרח
להוציא דברי הרמב"ם מפשוטן".

אבל אם היו ב' בעוקץ אחד וג' בעוקץ אחד - לא יכרתו אלא העוקץ שיש בו ב'; שאסור להרבות בשיעור הדבר שהמלאכה נעשית בו, אע"פ שאינו מרבה בטורח המלאכה שהכל נעשית בבת אחת.

הותרה -

שו"ע אדה"ז שם סעיף ד

מכה של חלל... עושין לו כל מה שרגילין לעשות לו בחול ממאכלים ורפואות שהם יפים לחולה, אע"פ שאין סכנה כלל במניעת הדבר ההוא כיון שמכל מקום החולי יש בו סכנה...

ויש אומרים, שאפילו במקום שצריך חילול אין מחללין ע"י ישראל אלא בדבר שיש לחוש בו שאם לא יעשהו לו יסתכן, אבל כל שאין במניעת אותו דבר סכנה, אע"פ שמכל מקום צריך הוא לו ורגילין לעשות לו בחול - אין עושין אותו בשבת אלא ע"י נכרים, כדין צרכי חולה שאין בו סכנה.

וכן יש לנהוג במדינות אלו שנוהגים להחמיר אפילו בדבר שיש סכנה במניעתו שלא לעשותו ע"י ישראל כל שאפשר לעשותו ע"י נכרי בלא דיחוי ועיכוב כלל כמו שיתבאר, אם כן בדבר שאין במניעתו שום סכנה כלל יש לעשותו ע"י נכרי אף אם יש לחוש שיתעצל קצת, אבל אם אין שם נכרי כלל יש לסמוך על סברא הראשונה, ומכל מקום כל בעל נפש יחוש לעצמו באיסור של תורה.

שו"ת צמח צדק אורח חיים סימן לח

אלא שמצאתי לרבינו ז"ל בסי' שכ"ח דגם האומרי' דחוי' ס"ל נמי דינו של המ"מ, דהא בסעי' י"ג כ' ששבת דחוי' ואעפ"כ בסעי' ד' הביא דינו של המ"מ. ואפ"ל דמה"ט החמיר שם.

ודעת המ"א נ"ל כמ"ש דתלוי בפלוגתא הנ"ל, שהרי בסק"ד כ' עמ"ש סעי' ט"ז ושם לא כ' כלום מזה רק בסק"י סתר דעת הע"ש שר"ל דהגמ' ס"ל דחוי' א"כ נ' דאם הי' דחוי' [לא] הי' [זה] [א"ש] מ"ש סק"ד ודו"ק.

אבני נזר אורח חיים סימן תנג

וראיתי בתשו' רדב"ז.. דטעמא דמחללים על כל צורכי חולה, דלפעמים יבוא על ידי שאר צרכים

שיחסרו לנו לידי סכנה. ואם כן לדעתו אין צריך לטעמא דכבר דחה החולי את השבת דלדעתו הכל בכלל סכנה...

ושוב כל כאב חשיב סכנה שיצטרף כאב אל כאב ויסתכן יותר. הכני נמי בחולה שיש בו סכנה, הואיל אף יעשה לו כל צרכיו הוא מסוכן. שוב כל מה שיחסר לו חשיב סכנה, כי יצטרף חסרון זה אלא הסכנה שיש לו בלאו הכי ויסתכן יותר.

צמח צדק שם

ואע"פ שהמ"א סקי"ז נ' דס"ל כרש"י וכ"ד רבינו ז"ל להחמיר לבעל נפש, מ"מ שאני התם שבדואי אין בזה צורך כ"כ; משא"כ בזה שמא יועיל והרי ס' נפשות להקל. א"כ יש לסמוך על המ"מ וש"ע ואין להחמיר כלל. משא"כ בדינו של המ"מ לא שייך לומר כן כי אין בדבר זה ספק נפשות ולכן החמיר לבעל נפש ודו"ק.

שו"ע אדה"ז שם סעיף טז

היה חולה שיש בו סכנה צריך בשר - שוחטין לו, ואין אומרים נאכילנו נבלה שהיא איסור לאו, ואל נחלל עליו שבת שהיא איסור סקילה, כי השבת ניתנה לדחות כבר בהבערה ובבישול, ועוד שבנבלה עובר על כל כזית וכזית, ואפילו כשאוכל פחות מכזית יש איסור מן התורה בכל אכילה ואכילה, משא"כ בשחיטה אינו עושה אלא איסור אחד אע"פ שהוא חמור, ועוד שמא יהיה החולה קץ באכילת איסור ויפרוש ויסתכן, ומכל מקום אם החולה צריך לאכילה לאלתר והנבלה מוכנת מיד והשחוטה מתאחרת מאכילין אותו הנבלה.

• ב' גדרים בדחוייה

אגרות קודש ח"ב ע' ריז

ואסיים בפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: הצום נדחה ויה"ר שיהיה נדחה כליל. ויש להעיר ממעלת גדר הותרה על דחוייה, ויעויין ב' גדרים בדחוייה שו"ע רבנו ס' שכח סי"ג, וב' גדרים בהותרה יומא ו, ב.

סיכום

כיצד נדע שהבריא

נאמר במשנה שמי שאחזו בולמוס מאכילים אותו אפילו דברים טמאים "עד שיאורו עיניו", ועל כך שואלת הגמרא "ומניין היו יודעים שהאירו עיניו", ומשיבה "משיבחין בין טוב לרע... ובטעמא".

על פניו שאלת הגמ' תמוהה: מדוע שלא נשאל אותו מה מצב ראייתו? וגם התשובה אינה מובנת כלל: איך חוש הטעם יכול להעיד על שיפור הראיה?

המאירי מסביר ששאלת הגמרא מתייחסת למקרה שהוא נמצא במקום חשוך, ואינו מסוגל להבחין אם השתפרה ראייתו.

ועל כך משיבה הגמרא ("בטעמא"): אמנם אי-אפשר לבדוק אם הבריא על-פי חוש הראיה, אך אפשר לבדוק זאת באמצעות בחינת חוש הטעם (כי מחלת הבולמוס פוגעת גם בחוש הטעם ואינו מבחין בין תבשיל טוב לרע), שהעובדה שמבחין בין תבשיל טוב לרע - מגלה שהוא הבריא, ובוודאי גם השתפרה ראייתו.

אולם בשיח יצחק פירש ששאלת הגמרא מדברת על כל מצב, זאת מפני שגם בשעת המחלה חוש הראות לא נעדר לחלוטין (כי אם עיניו כהות), ולכן גם כשהבריא אין אפשרות לדעת בוודאות עד כמה חזרה ראייתו, ולכן בודקים אם הבריא לפי חוש הטעם.

...

לשחוט או להאכילו נבילה?

כאשר חולה שיש בו סכנה צריך לאכול בשר, ועומדות בפנינו שתי אפשרויות: (א) לשחוט עבירו, ובכך לעבור על איסור שבת שהוא ב'סקילה'; (ב) להאכילו נבילה שהוא ב'לאו' - הדין הוא שעלינו לשחוט עבירו, על-אף שאיסור שבת חמור יותר מאכילת נבילה.

נאמרו על-כך ארבעה הסברים:

(א) הראב"ד: מפני שאיסור שבת כבר ניתן לדחות בהבערה ובבישול וכו'.

(ב) המהר"ם מרוטנבורג: כיון שהתירה התורה פקוח-נפש בשביל חולה שיש בו סכנה - כל מלאכה שעושים עבורו היא כאילו נעשית ביום חול; לעומת אכילת נבילה שאסורה ללא קשר לאיסור שבת, ונותרת כזאת גם כאשר החולה יאכל אותה.

(ג) הרא"ש: בעקרון היו צריכים להאכילו נבילה, אך חוששים שמא החולה לא יהיה מסוגל לאכול איסור שכזה, ואי האכילה תסכן אותו.

(ד) הר"ן: אמנם איסור שבת הוא חמור יותר, אך הוא עובר עליה פעם אחת בלבד; אכילת נבילה, לעומת זאת, אמנם קלה יותר, אך יש בה חומרה אחרת - שכן האוכלה עובר ב'לאו' בכל כזית וכזית שאוכל שוב ושוב.

הותרה או דחוייה

הרשב"א מסביר כי השאלה האמורה והתשובות השונות שניתנו לה תלויות בשאלה האם שבת ביחס לפקוח נפש "הותרה" או רק "דחוייה".

אם נאמר שהשבת "הותרה" - אין שום עדיפות על אכילת נבילה על-פני שחיטה, שכן השחיטה בנדון דידן איננה כל חילול שבת, שכן השבת לגבי חולה שיש בו סכנה היא כיום חול גמור.

אך אם נאמר שהשבת "דחוייה" - עדיף להאכילו נבילה, כי כאשר יש איסור קל יותר אין סיבה לעבור על חילול השבת החמור יותר.

הרשב"א עצמו פוסק שהשבת "דחוייה" היא, ולדעתו עדיף להאכיל את החולה נבילה, ולא לשחוט עבירו.

בירור דעת הרמב"ם

הרמב"ם כותב בפירוש ש"דחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות", אולם לאידך מתבטא כי "שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להן".

ולכן נחלקו הדעות מה גישת הרמב"ם בנושא: יש הרוצים לומר שלדעתו השבת "הותרה", ומה

על איסורים נוספים כשאין בהם הכרח; אולם לאידיך כותב ש"עושיין לו כל מה שרגילין לעשות לו בחול... אע"פ שאין סכנה כלל במניעת הדבר ההוא", וכך גם מביא את טעמו של הראב"ד "כי השבת ניתנה לדחות כבר בהבערה ובבישול" - קביעה שתואמת לכאורה לגישה שהשבת "הותרה".

במכתב מעיר הרבי שלדעת אדה"ז יש ב' גדרים בדחוייה: (א) דחוייה ולא הותרה לגמרי; (ב) דחוייה ולא הותרה כלל.

ואולי על-פי-זה אפשר ליישב שיטת אדה"ז שכן לדעתו יש גישה ממוצעת - שהשבת "דחוייה ולא הותרה לגמרי". כלומר, לא כמו הסוברים שהשבת "הותרה" לגמרי, ולא כמו הסוברים שהשבת "דחוייה" ולא הותרה כלל.

שכתב "דחוייה היא שבת" לא דק בלשונו; אך רוב המפרשים סבורים שדעתו היא שהשבת "דחוייה" כפשטות לשונו.

הרב א"א יאלעס כתב לרבי מכתב שבו הוא מנסה להוכיח כי דעת הרמב"ם שהשבת "הותרה", והרבי השיב להוכיח לו שהצדק אינו כן, אלא דעת הרמב"ם שהשבת "דחוייה"; בלקו"ש חכ"ז אחרי ג הביא הרבי את ההוכחות לשתי הגישות ולא הכריע ביניהן.

בירור דעת אדה"ז

גם בדברי אדה"ז לכאורה מתעוררת סתירה באשר לדעתו בנושא האמור: מחד, הוא כותב בפירוש "שהשבת דחוייה היא אצל פקוח נפש ולא הותרה לגמרי" וכן פוסק שיש להימנע מלעבור

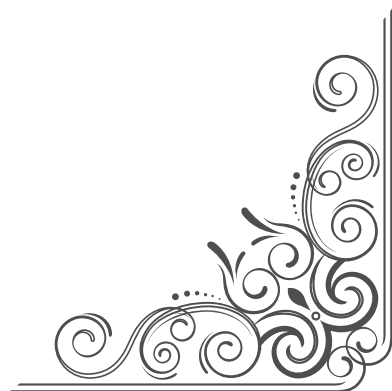
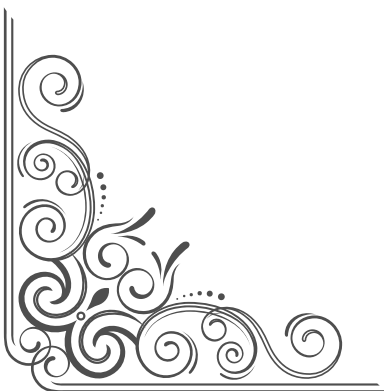

פקוח נפש דוחה שבת

הסוגיה שלפנינו מספרת על כמה תנאים שנשאלו מה המקור בתורה לכך שפקוח נפש דוחה את השבת, והשיבו תשובות שונות. ההתמקדות בשאלה הספציפית מה המקור לדחיית השבת בפני פקוח נפש, מעוררת תמיהה לאור העובדה כי כלל מפורסם הוא ביחס לכל המצוות שאין דבר העומד בפני פקוח נפש, ומדוע יש צורך בלימודים מיוחדים ביחס לשבת. השאלה הזו מובילה לחידוש מפתיע של הרבי המסביר את הייחודיות הקיימת דווקא בדחיית פקוח נפש בשבת לעומת דחיית המצוות.

במהלך הסוגיה ניווכח שחלק מהלימודים לכאורה מגבילים את המצבים והאישים עבורם ניתן לדחות את השבת, ומעלות תהיות באשר לסיטואציות שונות. שאלה אחת מרכזית שנידונה במפרשי הסוגיה ובפוסקים עוסקת במקרה שמדובר בהצלת חרש, שוטה או קטן הפטורים מן המצוות.

עם התשובה אין בפני עצמה לא נימא דלא כרבי. מימה לי דהוה מלי לשני מימה ויוה"כ מכפרת עם התשובה על כל עבירות שצמחה אבל בלא תשובה יש עבירות שאינן מכפרות עליהן כגון פורק עול ומגלה פנים ומיפר ברית ויש לומר דשפיר טפי משני או נמי י"ל דומיא דסיפא דקתני ועל החמורות הוא מולה עד שיבא יוה"כ ויכפר דהויא בכל עבירה איירי דלוינה מכפרת בלא יוה"כ ה"ר רש"א: חו"ן פפורק עול. נספוק פ"ק פטוועת (דף י"ג.) נפקא ליה

מקלא כי דבר ה' בזה זה הפורק עול ומגלה פנים צמורה ולח מזמתי הפר זה המפר ברית גמר הכרת תכרת הפגות לפני יום הכפורים מדרת לאמר יוה"כ יכול אפילו עשה משונה מ"ל עונה צה לא אמרתי אלא צומן שעינה צה והקשה הרב רבי יעקב מאורלייניש זצ"ל אמאי

שבתות הרבה א"ר יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא דרדי עדיפא מדידהו יוה"כ ואי בהם ולא שימות בהם אמר רבא לכולהו אית להו פירכא בר מרשמואל דליה פירכא ר'ה ישמעאל דילמא כדרבא דאמר רבא מאי טעמא דמחחרת חזוקה אין אדם שעמיד עצמו על ממונו והאי מידע דיע דקאי לאפיה ואמר אי קאי לאפאי קמילנא ליה והתורה אמרה בא להרגך השכם להרגו ואשכחן ודאי ספק מנלן דר' עקיבא נמי דילמא כדאבוי דאמר אבוי "מסרינן ליה זוגא דרבנן לידע אם (ג) ממש בדבריו ואשכחן ודאי ספק מנא לן וכולהו אשכחן ודאי ספק מנא לן ודאי לית ליה פירכא אמר רבינא ואיתימא רב נחמן בר יצחק טבא חרא פלפלתא חריפא מומלא צנא דקרי: מתנ"י חטאת ואשם ודאי מכפרין יוה"כ מכפרין עם התשובה חטאת מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל החמורות ה"ו חטאת ודאי מכפרין יוה"כ מכפרין יוה"כ מכפרין יוה"כ ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה יאחמא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר יעבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר יעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו ידרש ר' אלעזר בן עזריה ימכל חטאתיכם לפני ה' תמירו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו אמר רבי עקיבא אשירים ישראל לפני מו אתם מטהרין י"מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר יזרחתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל (ה) מה מקוה מטהר את הטמאים אף הק"ה מטהר את ישראל: גמ' אשם ודאי אין אשם תלוי לא ודא כפרה כתיבא ביה הנך מכפרי כפרה כפרתן אשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה אי נמי הנך אין אחר מכפר כפרתן אשם תלוי אחר מכפר כפרתן דתנן ייחיבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ הייבין אשמות תלויין פטורין: מיתה יוה"כ מכפרין עם התשובה: עם התשובה אין בפני עצמו לא נימא דלא כרבי דתניא רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר חו"ן (פ) פפורק עול ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר שאם עשה תשובה יוה"כ מכפר ואם לא עשה תשובה אין יוה"כ מכפר אפילו תימא רבי תשובה בעיא יוה"כ וידי"כ לא בעיא תשובה: תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה: השתא על לא תעשה מכפרת על עשה מיבעיא אמר רב יהודה הכי קאמר על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה ועל לא תעשה גמור לא ורמינהו "אלו הן קלות עשה ולא תעשה

אבל להחיות אפילו מעל מוצחי ומה זה שספק יש כזמש בדבריו ספק אין ממש בדבריו ועבודה דוחה שבת קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה רבי אלעזר ואמר ומה (ב) מילה שהיא אחד ממוצחי וארכעים ושמונה איברים שבאדם דוחה את השבת קל וחומר לכל גופו שדוחה את השבת רבי יוסי בבל ת"ל ה"א חלק רבי יונתן בן יוסף אומר רבי קודש היה לכם היא מסורה בידכם ולא אתם מסורים בידה ר' שמעון בן גמסיא אומר ר'ושמרו בני ישראל את השבת אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור

אבל להחיות אפילו מעל מוצחי ומה זה שספק יש כזמש בדבריו ספק אין ממש בדבריו ועבודה דוחה שבת קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה רבי אלעזר ואמר ומה (ב) מילה שהיא אחד ממוצחי וארכעים ושמונה איברים שבאדם דוחה את השבת קל וחומר לכל גופו שדוחה את השבת רבי יוסי בבל ת"ל ה"א חלק רבי יונתן בן יוסף אומר רבי קודש היה לכם היא מסורה בידכם ולא אתם מסורים בידה ר' שמעון בן גמסיא אומר ר'ושמרו בני ישראל את השבת אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור

שבתות הרבה א"ר יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא דרדי עדיפא מדידהו יוה"כ ואי בהם ולא שימות בהם אמר רבא לכולהו אית להו פירכא בר מרשמואל דליה פירכא ר'ה ישמעאל דילמא כדרבא דאמר רבא מאי טעמא דמחחרת חזוקה אין אדם שעמיד עצמו על ממונו והאי מידע דיע דקאי לאפיה ואמר אי קאי לאפאי קמילנא ליה והתורה אמרה בא להרגך השכם להרגו ואשכחן ודאי ספק מנלן דר' עקיבא נמי דילמא כדאבוי דאמר אבוי "מסרינן ליה זוגא דרבנן לידע אם (ג) ממש בדבריו ואשכחן ודאי ספק מנא לן וכולהו אשכחן ודאי ספק מנא לן ודאי לית ליה פירכא אמר רבינא ואיתימא רב נחמן בר יצחק טבא חרא פלפלתא חריפא מומלא צנא דקרי: מתנ"י חטאת ואשם ודאי מכפרין יוה"כ מכפרין עם התשובה חטאת מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל החמורות ה"ו חטאת ודאי מכפרין יוה"כ מכפרין יוה"כ מכפרין יוה"כ ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה יאחמא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר יעבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר יעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו ידרש ר' אלעזר בן עזריה ימכל חטאתיכם לפני ה' תמירו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו אמר רבי עקיבא אשירים ישראל לפני מו אתם מטהרין י"מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר יזרחתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל (ה) מה מקוה מטהר את הטמאים אף הק"ה מטהר את ישראל: גמ' אשם ודאי אין אשם תלוי לא ודא כפרה כתיבא ביה הנך מכפרי כפרה כפרתן אשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה אי נמי הנך אין אחר מכפר כפרתן אשם תלוי אחר מכפר כפרתן דתנן ייחיבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ הייבין אשמות תלויין פטורין: מיתה יוה"כ מכפרין עם התשובה: עם התשובה אין בפני עצמו לא נימא דלא כרבי דתניא רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר חו"ן (פ) פפורק עול ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר שאם עשה תשובה יוה"כ מכפר ואם לא עשה תשובה אין יוה"כ מכפר אפילו תימא רבי תשובה בעיא יוה"כ וידי"כ לא בעיא תשובה: תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה: השתא על לא תעשה מכפרת על עשה מיבעיא אמר רב יהודה הכי קאמר על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה ועל לא תעשה גמור לא ורמינהו "אלו הן קלות עשה ולא תעשה

אשר יעשה האדם המלות שמינה נהם ודאי ולא שיבא בעשייתה ליהי ספק מיתה אלאמא ממללן על הספק: חרפא פלפלתא. גרעין אחד: חתנ"י חטאת ואשם ודאי. הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם שהוא תלוי בהעל טעם ספק כרת וצנא פרוך והא זיה נמי כפרה כתיב: חטאת ואשם ודאי מכפרין וממקמת משונה איכא שאס לא היה מתמרת לא היה מביא קרבן (ג) גמ' חטאת ואשם כפיס כיה. וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג ויפלוה (ה) נחשם תלוי כתיב: אשם תלוי אינו עשוי כפרה גמורה. אלא מולה ליהי מעשר מן היסורין עד שידע לו שודלי חטא ויביא חטאת הכי יליף לה כצרכינות ודף (כ:) פטורין. דיוס הכפורים מכפר עליהן וטעמה מפרש כצרכינות ודף (כה:) חוץ פפורק עול. כופר הקב"ה: מגלה פנים בתורה. דורש את המורה לגנאי כגון מנשה (ס) שהיה יליף לה מקראי: חוץ

אשר יעשה האדם המלות שמינה נהם ודאי ולא שיבא בעשייתה ליהי ספק מיתה אלאמא ממללן על הספק: חרפא פלפלתא. גרעין אחד: חתנ"י חטאת ואשם ודאי. הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם שהוא תלוי בהעל טעם ספק כרת וצנא פרוך והא זיה נמי כפרה כתיב: חטאת ואשם ודאי מכפרין וממקמת משונה איכא שאס לא היה מתמרת לא היה מביא קרבן (ג) גמ' חטאת ואשם כפיס כיה. וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג ויפלוה (ה) נחשם תלוי כתיב: אשם תלוי אינו עשוי כפרה גמורה. אלא מולה ליהי מעשר מן היסורין עד שידע לו שודלי חטא ויביא חטאת הכי יליף לה כצרכינות ודף (כ:) פטורין. דיוס הכפורים מכפר עליהן וטעמה מפרש כצרכינות ודף (כה:) חוץ פפורק עול. כופר הקב"ה: מגלה פנים בתורה. דורש את המורה לגנאי כגון מנשה (ס) שהיה יליף לה מקראי: חוץ

אחד של פלפול (תנינה י"ג.) חוץ פפורק עול. כל על המלות (כתיבות ז.) חוץ פפורק עול. ומגלה פנים בתורה. כל על דברי מורה בחולפא ונגליו עומט פניו כגון מנשה שהיה יושב ודורש חלומות על דופי לא היה למשה למנוח אלא וממנה יתבא פלפול. ויך ראובן נמי קריי חטאת (נמש זני) משה זצ"ל.

התן תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה. אבל [של] לא תעשה גמור לא. ועל החמורות תולה החטוב עד שיבא יום הכפורים ויכפר. ורמינהו אלו הן קלות שהחשובה מכפרת על עשה ועל לא תעשה חוץ מלא חשא. ופרקינן וכל חשא וכל דרסי ליה. כלומר כל שהוא לאו גמור.

אם שנת קבלה. (ג) (ספסוים פ"א הל"א: (א) שנת קבלה: (ד) משהרין עב. ע"י: (ה) (מניה י"א) (ו) פסחין עב. (ז) (משהרין מג"ג.) (ח) מנינה י"א מעילה ז. (ט) (גי' ר"ש) פסחיה מולת. (י) (ג"ל חת) שנת פסחיה מולת. (יא) גי' רש"י שנת פסחיה מולת. (יב) גי' רש"י שנת פסחיה מולת. (יג) וקבלה וכן נמשנה שנת פסחיה מולת. (יד) גי' רש"י שנת פסחיה מולת. (טו) כתיב י"ד כחוב בלא חלל ה' אלום שס"א כחוב חלל ה' כמו שהיה לפניו וכן שנת פסחיה מולת. (טז) גי' רש"י ובעי' (יז) כתיבות סה"ג. (יח) (לקמן) (יט) כתיבות כתיבות. (כ) (שנת פסחיה מולת) כתיבה סח"ג. (כא) חילוף מולת. (כב) על מנינו. (כג) (שנת פסחיה מולת) שנת פסחיה מולת. (כד) (משהרין מג"ג.) (כה) דף ג'.

אשר יעשה האדם המלות שמינה נהם ודאי ולא שיבא בעשייתה ליהי ספק מיתה אלאמא ממללן על הספק: חרפא פלפלתא. גרעין אחד: חתנ"י חטאת ואשם ודאי. הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם שהוא תלוי בהעל טעם ספק כרת וצנא פרוך והא זיה נמי כפרה כתיב: חטאת ואשם ודאי מכפרין וממקמת משונה איכא שאס לא היה מתמרת לא היה מביא קרבן (ג) גמ' חטאת ואשם כפיס כיה. וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג ויפלוה (ה) נחשם תלוי כתיב: אשם תלוי אינו עשוי כפרה גמורה. אלא מולה ליהי מעשר מן היסורין עד שידע לו שודלי חטא ויביא חטאת הכי יליף לה כצרכינות ודף (כ:) פטורין. דיוס הכפורים מכפר עליהן וטעמה מפרש כצרכינות ודף (כה:) חוץ פפורק עול. כופר הקב"ה: מגלה פנים בתורה. דורש את המורה לגנאי כגון מנשה (ס) שהיה יליף לה מקראי: חוץ

אשר יעשה האדם המלות שמינה נהם ודאי ולא שיבא בעשייתה ליהי ספק מיתה אלאמא ממללן על הספק: חרפא פלפלתא. גרעין אחד: חתנ"י חטאת ואשם ודאי. הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם שהוא תלוי בהעל טעם ספק כרת וצנא פרוך והא זיה נמי כפרה כתיב: חטאת ואשם ודאי מכפרין וממקמת משונה איכא שאס לא היה מתמרת לא היה מביא קרבן (ג) גמ' חטאת ואשם כפיס כיה. וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג ויפלוה (ה) נחשם תלוי כתיב: אשם תלוי אינו עשוי כפרה גמורה. אלא מולה ליהי מעשר מן היסורין עד שידע לו שודלי חטא ויביא חטאת הכי יליף לה כצרכינות ודף (כ:) פטורין. דיוס הכפורים מכפר עליהן וטעמה מפרש כצרכינות ודף (כה:) חוץ פפורק עול. כופר הקב"ה: מגלה פנים בתורה. דורש את המורה לגנאי כגון מנשה (ס) שהיה יליף לה מקראי: חוץ

אשר יעשה האדם המלות שמינה נהם ודאי ולא שיבא בעשייתה ליהי ספק מיתה אלאמא ממללן על הספק: חרפא פלפלתא. גרעין אחד: חתנ"י חטאת ואשם ודאי. הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם שהוא תלוי בהעל טעם ספק כרת וצנא פרוך והא זיה נמי כפרה כתיב: חטאת ואשם ודאי מכפרין וממקמת משונה איכא שאס לא היה מתמרת לא היה מביא קרבן (ג) גמ' חטאת ואשם כפיס כיה. וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג ויפלוה (ה) נחשם תלוי כתיב: אשם תלוי אינו עשוי כפרה גמורה. אלא מולה ליהי מעשר מן היסורין עד שידע לו שודלי חטא ויביא חטאת הכי יליף לה כצרכינות ודף (כ:) פטורין. דיוס הכפורים מכפר עליהן וטעמה מפרש כצרכינות ודף (כה:) חוץ פפורק עול. כופר הקב"ה: מגלה פנים בתורה. דורש את המורה לגנאי כגון מנשה (ס) שהיה יליף לה מקראי: חוץ

אשר יעשה האדם המלות שמינה נהם ודאי ולא שיבא בעשייתה ליהי ספק מיתה אלאמא ממללן על הספק: חרפא פלפלתא. גרעין אחד: חתנ"י חטאת ואשם ודאי. הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם שהוא תלוי בהעל טעם ספק כרת וצנא פרוך והא זיה נמי כפרה כתיב: חטאת ואשם ודאי מכפרין וממקמת משונה איכא שאס לא היה מתמרת לא היה מביא קרבן (ג) גמ' חטאת ואשם כפיס כיה. וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג ויפלוה (ה) נחשם תלוי כתיב: אשם תלוי אינו עשוי כפרה גמורה. אלא מולה ליהי מעשר מן היסורין עד שידע לו שודלי חטא ויביא חטאת הכי יליף לה כצרכינות ודף (כ:) פטורין. דיוס הכפורים מכפר עליהן וטעמה מפרש כצרכינות ודף (כה:) חוץ פפורק עול. כופר הקב"ה: מגלה פנים בתורה. דורש את המורה לגנאי כגון מנשה (ס) שהיה יליף לה מקראי: חוץ

אשר יעשה האדם המלות שמינה נהם ודאי ולא שיבא בעשייתה ליהי ספק מיתה אלאמא ממללן על הספק: חרפא פלפלתא. גרעין אחד: חתנ"י חטאת ואשם ודאי. הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם שהוא תלוי בהעל טעם ספק כרת וצנא פרוך והא זיה נמי כפרה כתיב: חטאת ואשם ודאי מכפרין וממקמת משונה איכא שאס לא היה מתמרת לא היה מביא קרבן (ג) גמ' חטאת ואשם כפיס כיה. וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג ויפלוה (ה) נחשם תלוי כתיב: אשם תלוי אינו עשוי כפרה גמורה. אלא מולה ליהי מעשר מן היסורין עד שידע לו שודלי חטא ויביא חטאת הכי יליף לה כצרכינות ודף (כ:) פטורין. דיוס הכפורים מכפר עליהן וטעמה מפרש כצרכינות ודף (כה:) חוץ פפורק עול. כופר הקב"ה: מגלה פנים בתורה. דורש את המורה לגנאי כגון מנשה (ס) שהיה יליף לה מקראי: חוץ

אשר יעשה האדם המלות שמינה נהם ודאי ולא שיבא בעשייתה ליהי ספק מיתה אלאמא ממללן על הספק: חרפא פלפלתא. גרעין אחד: חתנ"י חטאת ואשם ודאי. הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם שהוא תלוי בהעל טעם ספק כרת וצנא פרוך והא זיה נמי כפרה כתיב: חטאת ואשם ודאי מכפרין וממקמת משונה איכא שאס לא היה מתמרת לא היה מביא קרבן (ג) גמ' חטאת ואשם כפיס כיה. וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג ויפלוה (ה) נחשם תלוי כתיב: אשם תלוי אינו עשוי כפרה גמורה. אלא מולה ליהי מעשר מן היסורין עד שידע לו שודלי חטא ויביא חטאת הכי יליף לה כצרכינות ודף (כ:) פטורין. דיוס הכפורים מכפר עליהן וטעמה מפרש כצרכינות ודף (כה:) חוץ פפורק עול. כופר הקב"ה: מגלה פנים בתורה. דורש את המורה לגנאי כגון מנשה (ס) שהיה יליף לה מקראי: חוץ

אשר יעשה האדם המלות שמינה נהם ודאי ולא שיבא בעשייתה ליהי ספק מיתה אלאמא ממללן על הספק: חרפא פלפלתא. גרעין אחד: חתנ"י חטאת ואשם ודאי. הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם שהוא תלוי בהעל טעם ספק כרת וצנא פרוך והא זיה נמי כפרה כתיב: חטאת ואשם ודאי מכפרין וממקמת משונה איכא שאס לא היה מתמרת לא היה מביא קרבן (ג) גמ' חטאת ואשם כפיס כיה. וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג ויפלוה (ה) נחשם תלוי כתיב: אשם תלוי אינו עשוי כפרה גמורה. אלא מולה ליהי מעשר מן היסורין עד שידע לו שודלי חטא ויביא חטאת הכי יליף לה כצרכינות ודף (כ:) פטורין. דיוס הכפורים מכפר עליהן וטעמה מפרש כצרכינות ודף (כה:) חוץ פפורק עול. כופר הקב"ה: מגלה פנים בתורה. דורש את המורה לגנאי כגון מנשה (ס) שהיה יליף לה מקראי: חוץ

אשר יעשה האדם המלות שמינה נהם ודאי ולא שיבא בעשייתה ליהי ספק מיתה אלאמא ממללן על הספק: חרפא פלפלתא. גרעין אחד: חתנ"י חטאת ואשם ודאי. הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם שהוא תלוי בהעל טעם ספק כרת וצנא פרוך והא זיה נמי כפרה כתיב: חטאת ואשם ודאי מכפרין וממקמת משונה איכא שאס לא היה מתמרת לא היה מביא קרבן (ג) גמ' חטאת ואשם כפיס כיה. וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג ויפלוה (ה) נחשם תלוי כתיב: אשם תלוי אינו עשוי כפרה גמורה. אלא מולה ליהי מעשר מן היסורין עד שידע לו שודלי חטא ויביא חטאת הכי יליף לה כצרכינות ודף (כ:) פטורין. דיוס הכפורים מכפר עליהן וטעמה מפרש כצרכינות ודף (כה:) חוץ פפורק עול. כופר הקב"ה: מגלה פנים בתורה. דורש את המורה לגנאי כגון מנשה (ס) שהיה יליף לה מקראי: חוץ

רבינו הנאל

מיון לפקוח נפש שהיא דוחה את השבת ומה שילה שריאן אחד מאבריו פ"א. פי' מצאנו שהמל החוקק מציול של מיתה אלאכיו בני של מיתה יבנו שאמר ויהי בדרך מלון ויפשהו ה' ויבשק ימיתו. ויבשק ימיתו היטק ממינ פשעוצה כזו ולא מלה אורי. כיון שהרגישה, מלה. וזהו יקראתו חתן דמה. הילולין מן המיתה שאמר ויהי כמנו. פי' יוף חוליו המות מתיחין ויהי היטק. או אמרה חן ומיטק חלה לי, דכתי מילה. ואמרינן וכל למולו אפי' בשבת כדי לפדותו ויהי המיתה. וכחכי ועל ר' אשר לא ימול את בשר ילדו וגברתה. מלמד חזקתן נחשם בעון חובא.

הדרול בעני עצמו והטובים כחיוב מיתה. זה טעם של ר' אלעזר בן עזריה. [מתנ"י חטאת] ואשם ודאי מכפרין. אבל אשר לוי אצ"ר כתיב ביה כפרה. אינו מכפר כפרה גמורה. דלכו מתירע ליה בעי איחיו קרבן אחר. או נמי כרתן חייבי חטאת אשמות ודאין שעבר עליהן יום הכפורים חייבין. חייבי אשמות חלוין פטורין. מיתה יום הכפורים מכפרין עם החטובה, ויתנינן דאין כרבי. ונתבי רבי אומר כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר. חוץ ומורו על והגלה פנים בתורה והתפיי כחיובי של אבדורא אביו, מאם עשה תשובה יום הכפורים מכפר. אלא אם אין יום הכפורים מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה ועל לא תעשה גמור לא ורמינהו "אלו הן קלות עשה ולא תעשה חוץ מלא חשא. ופרקינן וכל חשא וכל דרסי ליה. כלומר כל שהוא לאו גמור.

• הערות קצרות בפשט הסוגיא

(א) בשאלת הגמרא "מאי קאמר" - המאירי מסביר שהשאלה היא מה משמיעה לנו המשנה בריבוי הציורים של הספקות שחללים בהם את השבת [לכאורה היה די בחלק מהדוגמאות כדי להבין את העקרון]. ועל זה מיישבת הגמ' שכוונת המשנה לומר שאפילו בהצטרף כל הספקות הללו יחד, עדיין מחללים עליהם את השבת ("לא מיבעיא קאמר..")

(ב) "אין מצילין את המת מפני הדליקה" - כי גוף המת מוקצה הוא (משנה שבת קנא, א; וגמרא שם מג, ב).

(ג) ברש"י ד"ה "ומה מילה" כותב: "שהיא תיקון אחד מאיבריו של אדם - דוחה את השבת, לפי שחייבין עליה כרת לאחר זמן, כך שנויה בתוספתא דשבת".

מדוע מדגיש רש"י שמילה היא מצוה שיש במניעת עשייתה "כרת לאחר זמן" ולכן דוחה את השבת? ואפשר שהוצרך לכך שלא יקשה מדוע אין מחללים את השבת על תיקון אבר אחר מלבד המילה - ועל זה מתרץ שמילה דוחה את השבת "לפי שחייבין עליה כרת כו".

• איזה לימוד נפסק להלכה?

רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, ומוזהרין שלא לחללו שנאמר ולא תחללו את שם קדשי, כיצד כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגנו יעבור ואל יהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם, ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו.

רמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה א דחוויה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצוות, לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו בשבת א על פי רופא אומן ב של אותו מקום, ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו צריך, וכן אם אמר רופא לחלל עליו

את השבת ורופא אחר אומר אינו צריך מחללין עליו את השבת שספק נפשות דוחה את השבת.

שם הלכה ב

אמדוהו ביום השבת שהוא צריך לכך וכך שמונה ימים אין אומרים נמתין עד הערב כדי שלא לחלל עליו שתי שבתות אלא מתחילין מהיום שהוא שבת ומחללין עליו אפילו מאה שבתות כל זמן שהוא צריך ויש בו סכנה או ספק סכנה מחללין, ומדליקין לו את הנר ומכבין מלפניו את הנר ושוחטין לו ואופין ומבשלין ומחמין לו חמין בין להשקותו בין לרחיצת גופו, כללו של דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להן.

שם הלכה ג

כשעושים דברים האלו אין עושין אותן לא ע"י גוים ולא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים ולא ע"י נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם, אלא על ידי ג גדולי ישראל וחכמיהם, ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר (ויקרא י"ח) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלום בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן הכתוב אומר (יחזקאל כ') וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם.

רמב"ם הלכות ממרים פרק ב הלכה ד

ויש לבית דין לעקור אף דברים אלו לפי שעה אף על פי שהוא קטן מן הראשונים שלא יהו גזרות אלו חמורין מדברי תורה עצמה שאפילו דברי תורה יש לכל בית דין לעקרו הוראת שעה, כיצד בית דין שראו לחזק הדת ולעשות סייג כדי שלא יעברו העם על דברי תורה, מכין ועונשין שלא כדין אבל אין קובעין הדבר לדורות ואומרים שהלכה כך הוא, וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה או לעבור על מצות לא תעשה כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים עושין לפי מה שצריכה השעה, כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו [כולם] כדרך

שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

שעה דלא נשמע מקרא דחיי שעה יהי חשוב לחלל עליו האיסור תורה.

• "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" - האם מותר לחלל שבת עבור מישהו שלא ישמור "שבתות הרבה", כמו חרש, שוטה וקטן הפטורים מן המצוות?

תוס' יוה"כ יומא פה, ב ד"ה ר"ש בן מנסיא שישמור שבתות הרבה לאו דוקא אלא ר"ל ציונים הרבה כו' ובחיי שעה, דאדם הוא חי עושה כמה מצוות והם הנקראים שבתות הרבה.

אור החיים על התורה שמות לא, טז

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת - צריך לדעת למה הוסיף עוד שמירה אחרת, עוד צריך לדעת כוונת אומרו לעשות את השבת... או ירצה על זה הדרך אימתי אמרתי לך לשמור איש ישראל אפילו בערך כבוד שבת דוקא לעשות, פירוש באדם שישנו בגדר עמוד לעשות, אבל מי שודאי לא יקום ולא יגיע לשבת לשומרו, הגם שרפואות אלו יועילו לשעות או לימים - לא יחלל עליו שבת.

מנחת חינוך מצוה לב במוסך השבת בסופו

הראה לי למדן א' בס' אוה"ח על התורה על פסוק ושמרו בפ' כי תשא שכתב שם וז"ל א"י עז"ה אימתי אמרתי לך לשמור איש ישראל אפילו בערך כבוד שבת דוקא לעשות פי' באדם שישנו בגדר עמוד לעשות אבל מי שודאי לא יקום ולא יגיע לשבת ולשומרו הגם שרפואות אלו יועילו לשעות ולימים לא יחלל עליו שבת עכ"ל.

והוא תמוה, דמבואר בדבריו דעל חיי שעה אין מחללין עליו את השבת, ובש"ס דילן ביומא מבואר להדיא גבי מפקחין וכו' מצאוהו חי מפקחין פשיטא ל"צ אפי' חיי שעה, וכ"ה בר"מ הי"ח ובטוש"ע.

והחכם הנ"ל אמר הא דמחללין שבת על חיי שעה זה דוקא בחילול דרבנן, דהיינו לפקח הגל דהוי דרבנן טלטול אבנים ע"ש ביומא ור"ה ל"ב גבי שופר, אבל חילול דאורייתא אין מחללין לחיי

מנחת חינוך שם

ולענ"ד אפשר למ"ד דילפינן פ"נ דוחה שבת משומרו וכו' א"כ מפסוק זה נשמע דוקא כדי שישמור שבתות הרבה, אבל למסקנא דקי"ל כשמואל דיליף מוחי בהם ולא שימות בהם. וע"ש בתוס' יומא דע"כ סובר שמואל דלא אזלינן בתר רובא דבעינן שלא יהא שום צד מיתה - א"כ אפי' לחיי שעה מחללין, דעכ"פ איכא צד מיתה ע"ש בתוד"ה ולפקח.

וראי' לדבר דשמואל סובר דבפ"נ ל"א בתר רובא, ובאסופי ברוב עכו"ם מחללין את השבת, ומשמע אפי' במלאכה דאורייתא ע"ש ובר"מ וטוש"ע אה"ע. א"כ אף דברוב עכו"ם מסקינן שם דהוי עכו"ם גמור לענין להאכילו נבילות. א"כ א"צ לשמור שבת ג"כ ומ"מ מחללין שבת עליו, א"כ לחיי שעה ג"כ...

ודינים אלו ל"ד לענין חילול שבת ה"ה כל עבירות שנדחין מפני פ"נ הם שוים כמו שבת ובאיזה אופן ששבת נדחה ה"ה כל עבירות ובאופן ששבת אינו נדחה ה"ה שום עבירה דאורייתא אינו נדחה כי כל העבירות חוץ מג' ע"ז וכו' הם שוים לענים פ"נ...

לקו"ש חכ"ז שם

בנוסף ללימוד ממש"נ "וחי בהם" (לימוד שאין עליו פירכא)... מצינו עוד לימודים בגמרא, ומהם - לימוד שהובא גם להלכה - מהפסוק "ושמרו בני ישראל את השבת": "אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

ומהנפק"מ בין שני לימודים אלו... (א) שהלימוד "ושמרו.. חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" הוא דין פרטי בנוגע לשבת, משא"כ הלימוד "וחי בהם" נוגע... לכל המצוות, (ב) וכן שמצד הלימוד "ושמרו" נמצא שהסיבה היא לצורך השבת גופא - "כדי שישמור שבתות הרבה" (ובלשון רש"י: כדי לעשות שבתות אחרות יזהרו בשבת זו בקיום שמירת הרבה), משא"כ מצד הלימוד "וחי בהם" אין הדבר לצורך קיום המצוות של יהודי זה, אלא לשם הצלת נפש מישראל...

• מדוע הגמרא מחפשת לימוד מיוחד שפקו"נ דוחה שבת, הרי בכל התורה אין לך דבר שעומד בפני פקו"נ?

תלמוד בבלי מסכת יומא פב, א; כתובות יט, א
דאמר מר: אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש - אלא עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים בלבד.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עד עמוד א
מר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: נימנו וגמרו בעלית בית נתזה בלוד: כל עבירות שבתורה אם אומרים לאדם עבור ואל תהרג - יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. לא והא תניא א"ר ישמעאל מנין שאם אמרו לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג מנין שיעבוד ואל יהרג ת"ל וחי בהם ולא שימות בהם... אינהו דאמור כר"א דתניא ר"א אומר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך.

רש"י מסכת סנהדרין דף עד עמוד א
יעבור ואל יהרג - וחי בהם, ולא שימות בהם.

לקוטי שיחות שם

ולכאורה תמוה: כלל הוא בכל התורה כולה, ש"אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים". ואם כן, למה צריך ללימוד בפני עצמו מהנאמר "וחי בהם" שפקוח נפש דוחה את השבת?

יתר על כן: הובא בכמה מקומות, שדין "יעבור ואל יהרג" נלמד מפסוק זה עצמו, "וחי בהם ולא שימות בהם". ומזה מובן, שמה שהובא בגמרא לימוד זה במיוחד בנוגע לשבת, אינו אותו הענין (הנזכר בכמה מקומות), כי אם ענין בפני עצמו השייך לשבת דוקא - ואם כן אינו מובן: (א) מהו הדיקו והענין המיוחד לגבי שבת הנלמד ממש"נ

"וחי בהם"? (ב) ועיקר: הלא הפסוק "ושמרתם גו' וחי בהם" מיירי במצות בכלל ולא בשבת במיוחד.

- קשה גם על הרמב"ם

על-דרך-זה צריך להבין בדברי הרמב"ם, שגם הוא הביא לימוד זה פעמיים:

תחילה, בהלכות יסודי התורה, כתב: "כיצד, כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגנו - יעבור ואל יהרג, שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם, ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו"; ולאחרי זה, בהלכות שבת, חזר וכתב: "ואסור להתמהמה בחילול שבת שיש בו סכנה שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם".

ואינו מובן (על-דרך הנ"ל בדברי הגמרא) למה הוצרך להביא לימוד אחד שתי פעמיים?

תוספות יוה"כ יומא פה, א (תוכן)

נענה ר' ישמעאל ואמר אם במחלת. ק"ל הא ר' ישמעאל גופיה אמר בפרק ח' דסנהדרין (דף ע"ד) ובפרק ב' דעבודה זרה מנין שאם אומרים לו לאדם עבוד עבודה זרה ואל תהרג שיעבוד ואל יהרג תלמוד לומר וחי בהם ולא שימות בהם.

דסבירא ליה לרבי ישמעאל דמ"וחי בהם" אין ראייה אלא שמותר לחלל שבת בעד עצמו, אבל שיחלל שבת בעד חבירו לא שמענו, ולכן מייתי ליה מהא ד"בא במחלת" דאין צריך שדוקא הבעל הבית יהרגנו אלא אפילו אחר יכול להורגו משום שהוא רודף וכו'.

שיח יצחק יומא פה, א

מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת וכו', הא ודאי דאית להו דרשא דר"א דלעיל פ"ב ע"א ואהבת את ה' וכו' בכל נפשך וכו' וכדמסיים בה ר"ע גופיה בפ' הרוואה ס"א ע"ב ר' עקיבא או' בכל נפשך אפי' נוטל את נפשך, וא"כ מדאצטריך להזהיר שימסור עצמו על יחוד השם - ממילא משמע דבשאר מצות חוץ מאותם שגילה בהם הכתוב אינו חייב לשומרם במקום סכנת נפשו,

אבל כונתם דבמקום ספק מנין, וכדמשמע מראייתם שהביא כל א' מהם.

וירא' דבכלל שאלתם ג"כ מנין שאחר יהיה מותר לעבור על המצות בספק דהא 'אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבריך', דאי משום דכתיב 'אל תעמו' על דם רעיך' אימא דוקא בודאי לא בספק, ומייתי שפי' מבא במחלת דספק בא להרוג והותר לכל להורגו כדכתיב אין לו דמים דגברא קטילא הוא, כמו שפרש"י בחומש ובסנהדרין ע"ב ע"א.

וכן אינך דמייתו יש להוכיח מהם דאחר נמי הותר לו לעבור בשביל חברו והיינו דדייק לומר ניתן להצילו בנפשו כלומר ניתן לאחר. ועיין בסנהד' ע"ג ע"א.

ובזה יש ליישב דה"ט דלא ניחא להו להנך תנאי לאתויי ממקרא מפורש דוחי בהם כדמייתי שמואל בסמוך, משום דיש לדחות דה"ק שיעשה המצות בתנאי שיהיה לו חיות בהם דאם יכנס לספק חיו' יכול הוא בעצמו לעבור עליהם אבל לא אחר בשבילו,

ושמואל סבר דמאחר שעשה בו הכתוב ספק כודאי גם אנו מצווים להחיותו אפי' בספק מלאו דלא תעמוד על דם רעיך וקרוב לזה שוב ראיתי בס' שמות בארץ יע"ש וק"ל.

מנחת חינוך מצוה רצ"ו אותיות ב-ד (תוכן) דר"י לא דריש מ"וחי בהם" אלא אם אנסוהו לעבור עבירה, ולא במי שרוצה לרפאות את עצמו מחליו, וצריך לזה ילפותא חדשה.

לקו"ש ע"ד המנחת חינוך הנ"ל לכאורה החילוק בין ב' ההלכות ברמב"ם (ועד"ז בש"ס) הוא:

הדין דיעבור ואל יהרג (בהל' יסוה"ת) מדבר כשנאנס על מעשה העבירה, משא"כ בהל' שבת המדובר בדחיית שבת בסכנה, גם כשהעבירה (החילול) הוא לא באונס

[ונפק"מ להלכה, כמ"ש ברמב"ם הל' יסוה"ת שם דאם עבר באונס אין מלקין אותו כו' (שם ה"ד), משא"כ אם עבר ונתרפא באחד מאיסורי התורה עונשין אותו (שם ה"ו)...

ועד"ז יש לומר ולחלק לכאורה בכל המקומות שבפרש"י [ששם הובא שהדין "יעבור ואל יהרג" נלמד מהפסוק "וחי בהם ולא שימות בהם" - וא"כ מדוע הגמ' לומדת שוב במיוחד על שבת?], שמדובר שם ביעבור ואל יהרג, ולא כאשר עשיית העבירה היא ברצון -

ולכן מוסיף הלימוד ד"וחי בהם" גם בדחיית שבת בסכנת נפשות, שהיא לא במעשה אונס.

אגרות קודש כרך א' ע' רלו ואחד הטעמים... דפועל על-ידי אונס לא מיקרי מעשה כלל, משא"כ בחולי מסוכן - בשעת מעשה עושה ברצון.

- דחיית תירוץ המנחת-חינוך

לקוטי שיחות חלק כז, אחרי ג - הערה 13 (עמוד 170)

אבל מזה שברמב"ם הלכות יסוה"ת שם ה"ו מתחיל "כענין שאמרו באונסין כך אמרו בחלאים כיצד כו" - מוכח, דהלימוד מ"וחי בהם" שכתב לפני-זה בה"א (לענין אונסין) קאי גם על "חלאים".

וגם - התחלת פרק ב' בהל' שבת ברמב"ם היא "דחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות"...

ולהעיר שגם בגמרא יומא פב, א "אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מע"ז גו" הובא לענין עוברה שהריחה, ולא לענין אונסין (ודלא כככתובות שם).

• ואם-כן הדרא קושיא לדוכתא: מדוע הגמ' והרמב"ם מחפשים לימוד מיוחד שפקוח-נפש דוחה את השבת?

- הביאור בזה בלקו"ש חכ"ז שיחה ג לפרשת אחרי

בשבת, "וכל שאפשר לשנות משנין" במלאכה הנעשית עבור חולה, אינו אמור לגבי חולה שיש בו סכנה, כי לגבי, "הרי הוא כחול לכל הדברים"²³, ולכן, "מחלל לכל צרכיו אף-על-פי שאין במניעת דבר שיעושיין לו" סכנה²⁴.

ולכן מציין הרמב"ם שוב לגבי שבת את הלמוד, "הוא למדת שאין מספיק התורה נקמה בעולם אלא רחמים והסד ושלום בעולם" כדי לומר, שלגבי סכנת נפשות אין חלים משפטי התורה של אמורי שבת מלכתחילה, בשונה מאיסורים אחרים, שאותם דוחים. ולכן ממשיך הרמב"ם ואומר, "ואלו האפיקורסים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהן הכתוב אומר .. דוחים לא טובים...". בכך הוא מודגיש שהדוחים, חילול שבת, נעשים לא טובים.

כלומר: לגבי שאר המצוות, המצוה היא בגדר של דוחיה, פיקוח נפש דוחה את האסור, ואילו לגבי שבת – דוחה²⁵: האסור לא נקבע מלכתחילה²⁶ לגבי חולה שיש בו סכנה,

23 אבל ראה שו"ע אורח"א א"ח סי' שבת סי"ג תשנע שם דגם אם ס"ל דחוי' אין צריך לשנות. וראה שו"ת צ"צ א"ח סל"ח.

24 ראה מ"מ שם ה"ד. וראה ב' הדיעות בשו"ע אורח"א שם ס"ד. ובשו"ת צ"צ שם מקשר זה בב' הדיעות אם דחוי' או התרה.

25 ראה שו"ת אבני נור א"ח סי' תנה סי"ג וא"ל.

26 ראה ר"ע גאון שבת קלג, א ע"ד בנמע

ב. שבת לגבי חולה שיש בו סכנה – הותרה מלכתחילה

לכאורה, יש לומר: בהלכות שבת¹⁴ מוסיף הרמב"ם "הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים והסד ושלום בעולם". אך בהלכות יסורי התורה, לגבי כל שאר המצוות, אין הוא אומר זאת¹⁵. מכך מובן, שפרט זה קשור רק לכך שפיקוח נפש דוחה שבת. כפי שממשיך הרמב"ם ואומר בקשר לשבת: "ואלו¹⁶ האפיקורסים¹⁷

לעומת זאת, לגבי שבת אומר הרמב"ם²⁰, "שבת לגבי חולה שיש בו סכנה, הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להן". כלומר, אין הכוונה שפיקוח נפש דוחה את איסור המלאכה בשבת, אלא הוא תופך את השבת ל"בתולה" – לגבי חולה שיש בו סכנה אין השבת קיימת מלכתחילה, ביחס ל"דברים שהוא צריך להן"²¹.

וכפי שמבאר בעל, מגיד משנה²² את דברי הרמב"ם, שהכלל שנקבע

18 יתקאל כ, בת.

19 כ"ה בכתב ג,ג. .. לוח'. וברמב"ם לפני ג,ג. .. לכס'. וראה רמב"ם הוצא תה"ל ושינויי נוסחאות שם.

20 ה"ל שבת שם ס"ה.

21 וראה צפצ"ע לרמב"ם ה"ל שבת שם ה"א ה"ב. צפצ"ע ה"ל מתנות עניים ע' 70. וראה בארוכה השק"ש בפ"ג בדעת הרמב"ם אם שבת דחוי' או התרה – אציקולופר"י תלמודית ע"ד חלה ע' רג. ושו"ת וראה גם לק"ש ד"א ע' 347 וא"ל. וראה לקוץ הערה 33.

22 ה"ל שבת שם ה"א.

14 ה"ל שבת שם ה"ב.

15 קושיא גמורה איתה כי ברמב"ם שם בא בעיקר לכאור דיני קודש השם, ובהתחלת הפרק, ב"ל בת ישראל מצווין על קודש השם הגדול הזה כ"י ומהרה"ן שלא לחלל", וזה דיעבור ואל יורג בשאר כל המצוות בא בעיקר בתור הקדמה לה"ב שם (כ"א) בשאר מצות חוץ מע"ז כ"י. וע"ז בשאר המצוות כשמתכוין להעביר על המצוות, בפני עשרה מישואל כ"י, או בשעת הגזירה כדלקמן שם ה"ד.

16 כ"ה ברמב"ם לפניו.

17 וברמב"ם הוצאת פרנקל (ירושלים תשל"ח), "ואלו המינים", וראה רמב"ם ה"ל תשובה פ"ג ה"ז וא"ל. המינים", וראה רמב"ם לפניו. אפיקורסים".

למדת" – הוא לגבי כל "משפטי תורה", אך בכל זאת הוא מודגש יותר במצוות השבת, ולכן אומר זאת הרמב"ם רק בהלכות שבת, ואף מוסיף שם את השלילה, "ואלו האפיקורוסים שאומרים שזה חילול שבת ואסור עליהן..." כדלהלן.

1. "אסור להתמתמה" – דברי הרמב"ם שונים מלשון הגמרא

כדי להבין זאת, יש להקדים ולהסביר שאת הלימוד של "וחי בהם ולא שימות בהם" אין הרמב"ם מביא בענין השבת בכלל, שפיקוח נפש דוחה שבת, אלא על כך ש"אסור לדחומתה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה"³⁴, ולכאורה: בגמרא מופיע לימוד זה לגבי הענין כולו, שפיקוח נפש דוחה שבת גם במקום של ספק³⁵.

על כך אומרים המפרשים³⁶, שהמקור לדין זה של הרמב"ם, ש"אסור לדחומתה", הוא מן הגמרא במקום

מיתה, אלא מחללין על הספק".

כלומר, לגבי כל המצוות אומרים משפטי הביבותם של ישראל, לכן "תבטל המצוה ויחיה זה". ואילו לגבי שבת אין זה בטול המצוה, אלא זהו פרט בעשיית המצוות – העטיה נקבעה ונאמרה באופן, שיהיה בהם ודאי ולא שיבוא בעשייתה לירי ספק מיתה³⁷.

2. "אין משפטי התורה..." – מודגש יותר בשבת

אך הסבר זה אינו מספק לגמרי³⁸: בהלכות שבת אומר הרמב"ם, כדלעיל, "הוא למדת שאין משפטי התורה...". כלומר, הוא מודבר אודות המצוות בכלל, וכפי שמוכן מפשטות הפסוק, "אשר יעשה אדם האדם וחי בהם", ואם כך, מדוע אין הוא אומר זאת בהלכות יסורי התורה, לגבי כל המצוות?

מכך יוצא, שאננם לימוד זה – "הוא

32) לכללות הדין דפיקוח נפש דוחה כל התורה כו' והחילוק בשבת – להעיר מחז"ל פכ"ד (ל' סעי' ואילן), וראה לק"ש חו"י ע' 489 ואילן-וא"צ.

33) נוסף על העיקר: א) הרמב"ם מתחיל, דחוי"י דא שבת אצל כפנת נפשות כשאר כל המצוות דמות משמע דדין דחי' דשבת ושאר כל המצוות דא גדר אחי'. ב) לדעת כמה פוסקים (ראה בסעי' חל' שבת שם. לקו"ש חו"י) שם ובתוספתו באנציקלופדי' תלמודית שם) דעת הרמב"ם דא ששבת דחוי' אצל חולת כפשות לשונתו ולא תורתו. וראה בס"ש שם שם חו"י.

"הרי הוא כחול"²⁷.

בהם ולא...". (לפי הרמב"ם) אינה שלומדים מפסוק זה דין מיוחד בפני עצמו, שפיקוח נפש דוחה שבת, אלא תמלים, "ולא שימות בהם" הן המשך ההסבר של הפסוק: משפטי התורה נאמרו רק כאשר, "וחי בהם", אך אם יוכל להיגרים מצב, "שימות בהם", הרי אז אין האיסור קיים מלכתחילה.

3. פיקוח נפש בשבת – אינוו ביטול המצוות

לפי האמור לעיל, ניתן היה לכאורה, להסביר את דברי רש"י בגמרא, שביביא את הלימוד של "וחי בהם", שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות, הוא אומר²⁹, "שעמי של דבר, לפי שתביבה נפשו של ישראל לפי המקום יותר מן המצוות, אמר הקודש-ברוך" הוא תבטל המצוה ויחיה זה". ואילו בלימוד של "וחי בהם" לגבי שבת, שפיקוח נפש דוחה שבת גם במקום של ספק³⁰, אומר רש"י³¹: "אשר יעשה האדם המצוות שיהיה בהם ודאי, ולא שיבוא בעשייתה לירי ספק

27) לשון רש"י יומא פג, רע"ב. ובמחזורין שם ד"ה סברא כותב רש"י: משום דפיקוח בעיניו נשמה של ישראל, וכד"ה מאי חיות: שלא תחיי הכותב אלא משום תביבות נפשו של ישראל להקפיה. וראה פריש"י פסחא כה' ב ד"ה מאי חיות: החמירה לא תחיי' לדחה את המצוה אלא משום חיות נפשו של ישראל. ושם אינו מביא הכותב וחי בהם.

30) יומא פה, ב.
31) פריש"י שם ד"ה דשמואל.

ג. "ולא שימות בהם" לכאורה יש לומר, שזוהי הסיבה להכביל הניסוח בדברי הרמב"ם: בהלכות יסורי התורה, לגבי כל המצוות, הוא מביא את החוכמה, שנאמר במצוות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (וחזור ואומר) וחי בהם ולא שימות בהם". ואילו בהלכות שבת הוא אומר, "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם", ואינו חוזר שוב על המלים, "וחי בהם"²⁸.

ההסבר לכך הוא: לגבי כל המצוות חזו לימוד מיוחד מן התורה. מפסוק זה לומדים לגביהן דין בפני עצמו, שהמצוות אינן דוחות את נפשו של החורג, אלא להפך, פיקוח נפש דוחה את המצוות. ואילו לגבי שבת המשמעות של "וחי

לכמה דברים. תשובת מהר"ם איאשקו סק"ב מר"ש רוב דאי גאון. וראה לק"ש [בתורתגו] חו"י ע' 252 ותעודה 39, שם.
27) דאח גם לשון דר"א"ש יומא פ"ח ס"ד בשם מרדכי (ובקרבן תנאלי שם סק"ב). ומ"א יר"ד ס"ו רסו ס"ד. וראה ציונים לתורה ליה"י ענגל כלל כ"ד.

28) בש"כ יומא פה, ב לענין שבת, סנהדרין שם תתי"כ ושאר מקומות שבתה"ע 8 נאמר, וחי בהם פעם אחת (והו' בהם ולא שימות בהם). וביחסותה שם ב' – פ' פעמים (כני' לע"ה 2). אבל בתוספתא שם דחבא מנהבונב (גם), "אשר יעשה אותם האדם", משא"כ במקומות הנ"ל.

לעומת זאת, לפי ההוכחה, "חיי בהם ולא שימות בהם", הרי" (א) מדובר על קיום המצוות בכלל, (ב) הלמוד איננו לגבי מעשה החילול, אלא לגבי קיום המצוות, ובענינו זה הוא פוסט בקיום של שמירת שבת.

כלומר, חילול שבת במקרה של סכנת נפשות, הרי לא זו בלבד שאין הוא מהווה חילול שבת כלל, אלא מעשה זה נקרא שמירת שבת, עצם המעשה של חילול שבת מפני פיקוח נפש הוא שמירתו⁵⁰ שבת⁵¹.

ת. "אות... בני ופניכם"

הוסבר לך הוא:

לגבי שבת נאמר⁵² "את שבתותי תשמרו כי אות הוא בני ופניכם לדורותיכם לדעת כי אני מקדשכם"

(50) עפ"י יש לומר אין זה שייך להשאיל את שבת דחי' או התורה (ראה לעיל הערה 33 שלכמה פוסקים דעת הרמב"ם היא ששבת דחוי' אצל פקוד' – כי לבי האופים שבת, אפשר לפי דתעשי' הוי ענין של שמירת שבת, אלא שחלוקים הם באיזה אופן הוא, דחוי' או התורה – כחלוקים המובאים בפוסקים (ראה לעיל הערה 23, 24. וראה אנציקלופדי' תלמודית שם).

(51) במגוון אורי: בכל הנצות מודגש רק שהדין "חיי בהם" הוא דין מיוחד לעצמו, ולא שימות בהם, ולא שהוא חלק (פרט) בהמצוות; משא"כ בנגיע לשבת מודגש שהוא חלק ופרט ונצות שבת (ולא רק דין כללי ר,חיי בהם). וראה לקמן סי'ת.

(52) תשא שם.

בהם, שאין עליו פירכה, כולעיל, יש בגמרא⁴¹ לימודים נוספים בענין זה, ומתבאר⁴² הלמוד המובא גם⁴³ להלכה⁴⁴ של "ושמור בני ישראל את השבת"^{44*} – אמרה תורה חלל עליו שבת אתה כדי שישמור שבתות הרבה".

בין שתי הזכחות אלו יש הבדלים, ומהם:

א) ההזכחה של "ושמור .. חלל עליו שבת אתה כדי שישמור שבתות הרבה" היא רק לגבי שבת, ואילו ההזכחה של "וחיי בהם" היא גם לגבי כל המצוות. (ב) לפי ההזכחה של "ושמור" יוצא, שהזכחה היא השבת עצמה – "כדי שישמור שבתות הרבה", כדברי רש"י⁴⁵: "כדי לעשות שבתות אחרות יזרחו בשבת זו בקיום שמירת שבתות

(41) יומא פה, סע"א ואל"ך. ועי"ן במבילתא ותוספתא שם.

(42) יומא שם, ב.

(43) וראה שבת קמ"א, ב.

(44) רמב"ם הל' פטורים פ"ב סו"ד. וראה רמב"ן (תת"א) ענין הסכנה חובא ברי"ז יומא שם פ"ח ד"ח

וכתוב) לענין תצלת עובר דאפילו, פחות מכן מ' זים שאין בו חיות כלל מוחללין' משום, "שנא

ישמור שבתות הרבה" ע"ש. וכן דובא בשיעור

אדח"ז שם ס"ח ש' (רש"י). וראה קי"א שם, תניא

פכ"ד שם. ועוד. וראה שאילתת שאילתא א

ובהעמק שאילה שם את ה' [ועי"פ לשון הרמב"ן

(ר"ל) תג"ל (וראה מישי בקי"א שם, יש לחיזק

כדברי בנגיע ל,ספק ספנה העובר"ן]. וראה גם

הנסמן בהערה 46* וא"כ.

(44*) תשא לא, טז.

(45) יומא שם ד"ח ושמות. וראה תוס' יחזק' ושיח יצחק הנביאר בדברי רש"י.

הרבה⁴⁶. ואילו מצד ההוכחה של "חיי בהם" אין הסיבה למען קיום המצוות, אלא למען הצלת נפש מישראל^{46*}.

ובנוסף לכך, ישנו הבדל גם בעצם משמעות החילול: לפי ההוכחה של "חלל עליו שבת אתה כדי שישמור שבתות הרבה", ואף לכדי בעל "אור החיים"⁴⁷, הוא ללמד שאין זה חילול, אדרבה זה קרוי שמירת שבת, משום שהחילול הוא למען מצוות השבת, למען שמירת שבתות הרבה, הרי ה"מעשה" בשבת זו מהווה פעולה של חילול שבת, אלא, שזה חילול שחייבים לעשותו למען מצוות השבת בכלל⁴⁸ – שבתות הרבה⁴⁹.

(46) וראה מאיר יומא שם, א דגם לגבי חיי שעה מחילול, שבאותה שעה ישנו בלבד ויתוד'. ובתוס' יחזק' שם, ב ד"ח ר"ש בן מנסיא כתב: שישמור שבתות הרבה לא דוקא אלא ר"ל ציונים הרבה כי ובחיי שעה דאם לאו היה חי עושה כמה מצות והם נתקיים שבתות הרבה. וראה אהלי יוסף דני קודש השם סכ"ג ס"ק ר"ב. ולהעיר מאהר"ח תשא שם. שו"ת חת"ס י"ד סו"מ ד"ח חנה לשון. וראה מג"ח מצוה לב במוסד השבת בסופו במ"ש בדברי האה"ת. ואכ"כ.

(46*) וראה בית מאיר לשו"ע או"ח סע"ל. שו"ת

תת"ס או"ח ס"ג.

(47) תשא שם, יג. אבל על הפסוק את שבתותי

תשמור.

(48) שלכן (אפילו לא) ל' שגם מצד זה מחילול על

חיי (שעל) הוא רק שישמור שבתות הרבה" (וכי"כ) – כ"ל הערה 46, ולאח"כ שם צ"ל בפועל

"בגד עמוד לעשות .. יגיע לשבת ולשומר", עיי"ש. משא"כ מצד, חיי בהם" כולקמן.

(49) וראה מפרשים הג"ל לפרש"י יומא שם.

אור³⁷: הריז הרי זה משוכה והשואל חיי זה שופך דמים³⁸. אך הרמב"ם אינו מתבטא בניסוח זה, או בדומה לכך, כפי שמובאים הרמב"ם בשולחן ערוך³⁹, אלא בלשון של אסור – אסור לחמתמה...". (ניסוח הדומה לדברי הגמרא – והמקודים להציל הנפש הרי זה משוכה – מופיע בדברי הרמב"ם רק בהמשך⁴⁰). ואם כך, נדרש הסבר: מדוע משנה הרמב"ם מלשון הגמרא?

ז. פיקוח נפש – שמירת השבת

יש לומר, שבשינוי זה מתכוון הרמב"ם להבהיר את ההגדרה של פיקוח נפש שדוחה שבת: הניסוח "הנשאל הרי זה מוגנה והשואל הרי זה שופך דמים" או "הוריו הרי זה משוכה", מבטא רק את המעלה שמצד המצוה של פיקוח נפש. ואילו ניסוחו של הרמב"ם – "אסור לחמתמה בדחילול שבת לחולות" – מבטא שזוהו אסור גם מצד הלכות שבת. ועל כך אמר הרמב"ם "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" – כי מכך לומדים זאת. והוסבר לך הוא: בנוסף ללימוד, "וחיי

(37) ראה ירושלמי יומא פ"ח ה"ח. וראה יומא

פ"ב, ב.

(38) כן דובא במ"ע. ובהגמ"י, "הנשאל הרי זה

מוגנה והשואל הרי זה שופך דם".

(39) או"ח סו"מ ס"ג. ועי"ן בשו"ע אדח"ז

שם.

(40) פ"ב ה"ט"ג. וראה שו"ע שם ס"ג.

<p>שיתות</p> <p>162</p> <p>לקוטי</p> <p>אתרי ג</p>	<p>חייבים לקיים את המצוות, אלא ש„משפטי התורה“⁵⁶ עצמם אומרים, שבמקרה של סכנה משפטי התורה הם להציל את הנפש, כי הם באופן כללי „רחמים וחסד ושלום בעולם“⁵⁷.</p> <p>אך הרמב"ם מציין זאת, ולומדים זאת, דוקא ממצוות השבת, כי הדבר מודגש וגלוי יותר בענין השבת, כדלעיל.</p> <p>ולפי האמור לעיל מתוצרת קושיית המפרשים⁵⁸, שהרי, לכאורה: הפסוק „אשר יעשה אותם האדם וחי בהם“ מדובר על האדם עצמו. אמנם מובן, ש„יעבור ואל ידרג“, וכן לגבי חולה שיש בו סכנה, שהוא בעצמו מותר בחולל שבת. אך מנין ניתן לדעת שתכונה היא ליהודי אחת, אשר הוא מצווה לחלל שבת כדי להציל יהודי זולתו?⁵⁹</p> <p>אלא, כאמור, הדבר מובן: בעצם הצלתו של היהודי, הרי כל יהודי העוסק בכך מקיים על ידי כך את ה„את“ בין הקודש-ברוך-הוא לבין ישראל.</p>
<p>שיתות</p> <p>161</p> <p>שיתות</p> <p>אתרי ג</p> <p>לקוטי</p>	<p>קיים בכל המצוות. לא רק כלשון ספר החינוך⁵⁴, „לפי שסיבת עשיית המצוה הוא האדם וקיום הסיבה הוא קיום הכל“, אשר לכן „דוחין הכל מפני הצלת נפשות וכל החייץ לחלל שבת הרי זה משובח“⁵⁵, אלא גם נמפני הסיבה שמציין ספר החינוך עצמו, כי הגורם לכל המצוות „הוא האדם“ וכולן מהוות את בין הקודש-ברוך-הוא לבין ישראל, שהקודש-ברוך-הוא כחר בהם. אך במפורש, כמשמעות מיוחדת של מצוה זו, מודגש ענין זה דוקא בשבת. ולכן גם ההוכחה והלימוד של „וחי בהם“ מיוחדים דוקא בשבת – פיקוח נפש דוחה שבת.</p> <p>ט. התורה – „רחמים וחסד ושלום“</p> <p>לפי זה מובנים דברי הרמב"ם על הוכחה מיוחדת זו בקשר לשבת „ואסור להתמהמה בחלול שבת לחלל שיש בו סכנה שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם“, ומכך הוא מסיק לגבי כל משפטי התורה – „הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלום בעולם“:</p> <p>בכך מתכוון הרמב"ם להבהיר גם לגבי כל משפטי התורה, שמשמעות הדברים איננה שבמקרה של סכנה אין בעולם:</p> <p>ורשיי מבאר⁵² „את גדולה היא בינינו שבתותי בכס בהנהגתו לכם את יום מנוחתו למנוחה“⁵³.</p> <p>וכיון שהשבייתה בשבת היא „את היא ביני ובנינו“ – שבתותי בכס“, הרי כאשר יהודי שרדי במצב של סכנת נפשות, הרי עצם ענין השבת נפגע, ולכן, כאשר מחללים שבת עקב פיקוח נפש, הרי לא זו בלבד שמקיימים מצוה של פיקוח נפש, אלא מקיימים בכך עיקר מהותי של שמירת השבת – „את היא ביני ובנינו“.</p> <p>ה„את“ אינה נעשית רק על ידי התוצאה, בכך שהציל נפש מ ישראל, ועל ידי כך מתאפשרת המציאות של ארת השבת, אלא יותר מכך: עצם מונעה החלול מכסא את האת „ביני ובנינו“: כאשר מצילים נפש מ ישראל הנמצאת בסכנה בשבת, הרי על ידי מעשה של חלול שבת למען הצלת יהודי זה מקיימים ומחזקים את ה„את ביני ובנינו“ – שהקודש-ברוך-הוא כוחר בישראל. השבת מצווה, שהייבים לבצע פעולה זו של חלול שבת למנוחה, למען „את היא“ עם „ובנינו“ – נפש של יהודי.</p> <p>את זאת לומדים מן הפסוק „אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם“ העוסק במצוות בכלל, כי ענין זה</p>
<p>שיתות</p> <p>162</p> <p>לקוטי</p> <p>אתרי ג</p>	<p>כי הכונה במשפטי התורה כאן בפשטות היא לא לעושי התורה, כ"א ליהודי ומצוות התורה בכלל, עזראי ברפי"א מהיל מלכים.</p> <p>57) ולהציר מרמב"ם סוף הל' תוכה.</p> <p>58) ראה מפרשים הגיל הערה 4 ליוצא שם.</p> <p>59) וראה החינוך בתוס' יות"ש שם. קריית ספר לתב"ש הל' שבת רפ"ג. לבוש ואל" רבה או"ח ר"ס שבת.</p>
<p>שיתות</p> <p>161</p> <p>שיתות</p> <p>אתרי ג</p> <p>לקוטי</p>	<p>54) מצוה לב (במצות שביית שבת).</p> <p>55) לשון החינוך שם.</p> <p>53) להציר גם מנפילתא תשא שם, די: מגיד שהשבת מוספת קודשה על ישראל מה לפלותי תנותי בעולה כ"ל, ראה מפרשים שם.</p>

סיכום

ולכן אפשר היה לומר שזו הסיבה לפיה יש צורך בלימוד מיוחד באשר לדחיית שבת בסכנת נפשות, שאינה נעשית מתוך הכרח;

דבר הבא לידי ביטוי גם ביחס לעונש: כאשר מדובר על עבירה שנעשית מתוך אונס - אין מלקין אותו, אך אם עשה עבירה ברצון (למשל, במקרה שזו הייתה הדרך היחידה להתרפאות) - מענישים אותו, על-אף שמותר היה לו לבצע את העבירה. אולם אי-אפשר לתרץ כך, שהרי בהל' יסוה"ת מתחיל "כענין שאמרו באונסין כך אמרו בחלאים כיצד כו", וגם בהל' שבת כותב "דחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצות".

ב

לכאורה היה אפשר לתרץ שהצורך לחזור פעם נוספת על הלימוד ביחס לשבת, הוא מפני שיש הבדל בגדר ההיתר לבצע עבירה במצב של פקוח נפש: בכל המצוות אין הכוונה שהמצוות לא חלות במקרה של פקוח נפש, אלא שהן נדחות. בשבת, לעומת זאת, הן הותרו לחלוטין וביחס לאותם דברים שמוכרחים לעשות עבור החולה שיש בו סכנה, זהו כיום חול.

בהתאם לכך אפשר לומר שזוהי הסיבה שדווקא ביחס לשבת, כותב הרמב"ם: "הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוה בעולם" - כלומר, שאיסורי שבת ("משפטי התורה") כלל לא נאמרו במקרה של פקוח נפש; ומסיבה זו גם מבהיר הרמב"ם דווקא בקשר לשבת "ואלו האפיקורוסים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהן הכתוב אומר 'וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם'".

ג

מסיבה זו, לכאורה, בקשר לכל המצוות כופל הרמב"ם את המילים "וחי בהם" ("אשר יעשה אותם האדם וחי בהם - וחי בהם ולא שימות בהם"), משום שהוא דין נפרד שנלמד מהפסוק. לעומת זאת בשבת הוא כותב את הלימוד כהמשך טבעי של הפסוק: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם", זאת משום שבמצב

א

הגמרא במסכת יומא מביאה מספר לימודים מהם לומדים כי 'פקוח נפש' דוחה את השבת, ומסכמת שהלימוד עליו אין כל פירכה הוא הנלמד מהפסוק (שבפרשת אחרי): "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" - "וחי בהם, ולא שימות בהם".

ולכאורה תמוה: הרי קיים כלל בכל התורה כולה ש"אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש". מדוע, איפוא, יש צורך בלימוד מיוחד עבור כלל זה ביחס לדחיית שבת?

יתירה מזאת: גם הדין של "יעבור ואל יהרג" נלמד מהפסוק "וחי בהם, ולא שימות בהם". מהו אם-כן החידוש המיוחד של "וחי בהם" ביחס לשבת, ובפרט שהפסוק הנ"ל "ושמרתם גו' וחי בהם" מתייחס למצוות בכלל, ולא עוסק בייחוד בשבת?

אותה תמיהה קיימת גם בדברי הרמב"ם. בהלכות יסודי התורה הוא כותב: "כיצד, כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או יהרגנו - יעבור ואל יהרג, שנאמר במצות 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם' - וחי בהם ולא שימות בהם; ואם מת ולא עבר - הרי זה מתחייב בנפשו". ואחר-כך בהלכות שבת הוא חוזר על כך שוב: "ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם' ולא שימות בהם".

וכך גם כאן מתעוררת השאלה: מדוע נדרש לחזור על אותו עקרון גם באופן כללי, וגם בצורה מיוחדת ביחס לשבת?

[לכאורה היה אפשר להסביר שקיים הבדל בין שני המקרים: הדין של "יעבור ואל יהרג" מתייחס למקרה שנאנס לעשות את העבירה; בהלכות שבת, לעומת זאת, מדובר גם במקרה שהעבירה אינה נעשית מרצון, ולא מתוך שנכפה עליו.

"שימות בהם" - איסורי שבת מלכתחילה אינם קיימים.

ד

מדוע הרמב"ם שינה מלשון הגמרא וכתב זאת בלשון של אסור?

ז

ויש לומר, שבכך הרמב"ם מעניק הגדרה לכך שפקוח-נפש דוחה שבת:

הלשון בגמרא "הנשאל הרי זה מגונה" או "הזריז הרי זה משובח", מלמדת שקיימת חשיבות להזדרז מצד העניין של פקו"נ; לעומת זאת, לשון הרמב"ם "אסור להתמהמה בחילול שבת לחולה", מלמדת שזהו איסור גם מצד הלכות שבת; ועל זה מביא הרמב"ם "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם" - מפני שמשם הדבר נלמד.

.

לימוד נוסף (שהובא גם להלכה) לכך שפקו"נ דוחה שבת, הוא מהפסוק "ושמרו בני ישראל את השבת" - אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה.

אחת הנפק"מ שבין שני הלימודים:

כאשר אומרים "חלל עליו שבת אחת בכדי שישמור שבתות הרבה" - שאכן מדובר בחילול השבת הספציפית הזו, אלא שהדבר מחוייב למען מצות שבת בכלל - "שבתות הרבה".

לעומת זאת, הפסוק "וחי בהם ולא שימות בהם", העוסק בקיום כל המצוות (כלומר, שזהו פרט בקיום המצוות), מלמד שחילול שבת במקום סכנת נפשות, הוא למעשה שמירת שבת.

ח

והביאור בזה: שמצוות שבת מהווה "אות" על כך שהקב"ה בחר בנו להנחיל את יום מנוחתו (כלשון רש"י), כך שהצלת נפש יהודי בשבת מחזקת את ה'אות' הזו.

למעשה, רעיון זה הוא בכל המצוות, אבל מצות שבת מבטאת זאת בצורה גלויה, ולכן הלימוד של "וחי בהם" מהווה לימוד מיוחד עבור שבת.

ע"פ הנ"ל היה אפשר לכאורה לבאר גם את לשון רש"י בקשר לכך שפקוח-נפש דוחה את כל המצוות: "טעמו של דבר לפי שחביבה נפשן של ישראל לפני המקום יותר מן המצות. אמר הקב"ה: תבטל המצוה ויחיה זה". כלומר, הדבר נחשב לביטול המצוה.

לעומת זאת, בקשר לאותו לימוד ביחס לשבת הוא כותב: "אשר יעשה האדם המצות שיחיה בהם ודאי, ולא שיבוא בעשייתה לידי ספק מיתה, אלמא מחללין על הספק". כלומר, זהו פרט בעשיית המצוה, שהעשייה מלכתחילה נאמרה רק שיחיה בהם ודאי ולא ימות.

ה

אולם ביאור זה אינו מספיק, שכן הרמב"ם כותב בהל' שבת (שם): "הא למדת שאין משפטי התורה כו" - כך שהוא בהחלט מדבר על המצוות בכלל, וכפשוטו הכתוב: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם".

מדוע אם-כן לא כותב הרמב"ם זאת הרמב"ם גם ביחס לכל המצוות?

נמצא אם-כן, שאמנם הפסוק מתייחס לכל "משפטי התורה", אלא שקיים דגש מיוחד בקשר לשבת, שלכן הרמב"ם מדגיש זאת דווקא שם.

ו

בכדי להבין זאת יש להבחין בנקודה מעניינת בדברי הרמב"ם:

הלימוד בגמרא של "וחי בהם ולא שימות בהם" מתייחס לכללות העניין שפקוח-נפש דוחה את השבת. אולם הרמב"ם אינו מביא זאת בקשר לכללות העניין, אלא בקשר לכך ש"אסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה".

מפרשים מסבירים שהמקור של הדין שאסור להתמהמה ברמב"ם הוא מגמרא נוספת: "הזריז הרי זה משובח, והשואל הרי זה שופך דמים".

גדר "שביתה" בישבת

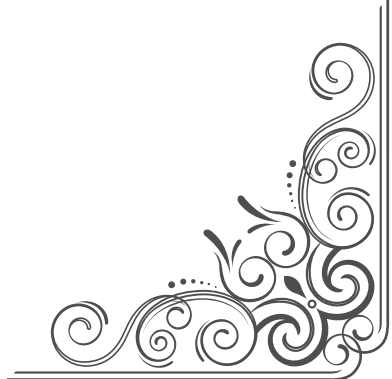

דבר שאינו מתכוון: כאשר אדם מתכוון לעשות דבר המותר, אלא שבשעת העשייה ייתכן שתיעשה גם מאלכה אסורה, והוא (א) אינו מתכוון לעשות את המלאכה, וגם (ב) אין ודאות שהמלאכה תיעשה - מותר לו לעשות את הדבר המותר, בלא לחשוש שמא ייעשה עמו גם הדבר האסור.

לדוגמא: מותר לגרור בשבת מטה וספסל על הארץ, למרות שרוב הסיכויים שרגליהם יעשו חריץ בקרקע (שזו פעולת חרישה), שהואיל ולא התכוון לכך וגם אין ודאות שהגרירה תעשה חריץ - מותר.

מלאכה שאינה צריכה לגופה: כאשר אדם עושה מלאכה כלשהי, אך מטרת עשייתו אינה לצורך גוף המלאכה, אלא עבור צורך אחר צדדי.

לדוגמא: החופר בו כדי להשתמש בעפר, הרי שביצע את מלאכת חורש שלא לצורך המלאכה, שהרי גוף מלאכת חורש הוא חפירה לצורך הבור, ולא לצורך העפר היוצא מן החפירה.

ה'תתי"ג (ג' אלול, כ"ג בשבט, ו' שבט, ו' אלול)
ג' אלול (ג' אלול, כ"ג בשבט, ו' שבט, ו' אלול)
ד' אלול (ג' אלול, כ"ג בשבט, ו' שבט, ו' אלול)
ה' אלול (ג' אלול, כ"ג בשבט, ו' שבט, ו' אלול)
ו' אלול (ג' אלול, כ"ג בשבט, ו' שבט, ו' אלול)

רבנו חננאל

א"ר זרע חיותה לך
אברו שרירי ידיו כנדר מניו
של מטה וכו' וכו'
ר' אבנו היה יורד כנדר
למנו ואפילו נגע לא
חיישינן (ולו [וה] החות)
ר' אליעזר אומר כל האותו
באמו והשתין מביא מכול
לעולם. כלומר מתחמת
ומטריא שכתב זרע ונצמח
משותף דרעו על הארץ. וזו
מילי. היבא לא מביעת
אבל היבא ומביעת בנגון ר'
אבנו ררה בעצת מעליית
הנדו אין לו מנא להתחמם
כמו שאין מנא לבלשת
לנס. הרק אפילו נגע
לא חיישינן ליה. והבי מילי
דשני להניו ידיו כנדר מניו
של מטה שישלחה מן תהור
אבל כשיורד כנדר לו. כנדר
נחתו זקפו כי סליק שותו.
מניו של מטה כאילו כופר
בברייתו של אברהם אבינו
ורבנו דבי רב אשי דבי
נחתו זקפו כי סליק שותו.
אמר רב יהודה כל העולה
מכבל לא"י עובר בשעת
שנאמר בבבל ויבא וישמע
[יהודין] עד יום מפקד ארתם
נאמרי. הרק ר' אבא ונצמח
לר' יהודה מברחן ורתו
אמר לסמימי בלה"ק.
הביאו לי מחר. הביאו
לי סוקרו. ונחתו פומיכו
ואפיקו הבלא ואשתו מיא
דבי באני. למניו ממנו
כי רבים של חולו מותר
לאומרו במרחן בלה"ק.
אמר אילי לא [באתין] אלא
לשמותו דבי זה דיי. מתני
טליירי. תנא מים מברחן
וגחליי מבעמיס דהוא של
חרס ואם נרץ גחליי שרי.
אנטיכי. א"ר חננון בי דודי
ישל נחשת ירה. ותנא
כרס חננון אנטיכי א"ר"ם
שגרופה אין שותין הימנה
שכתב ספרי שנהושתה
מחמתה. וירשלימו מולירי
שאני נרץ אמר ספרי
שהגחלים נובעת בנפתו.
ר' חנני בר הלל אמר
ספרי שהורה ונכנס לחבונו
והגחלים נובעתו. ר' יוסי
בר אבין אמר ספרי שעשו
סרין סרין ומתיריא שמא
נאכל יובוקו וסתיסו מים.
אנטיכי. ביש ר' יוחנן אבוי
ספרי מהמתחמת מחתליה.
סיקא מים שישירו לא
יתן לחבונו צונן.

כירה פרק שלישי שבת

דלית ליה גידודי. שאין שפתה גבוהה
שפחה כמזו בלמעט דיוון שאין עמוקים
נועך רגליו בקרקע וחסר וממחה העפר
ולו נראה דלית ליה גידודי שרי דלא דמי
גידודי דמילא לנהר ואסור: שהינתן
ידיו. כשהיה רוחץ משום לניעות:
א"ר גנע. בלמחה: כאלו מביא מכול
לעולם. שמתחמם וכל ילדי קרי חוה
קלקולו של דור המבול מוליאים שכבת
וגע לבטלה דכמי כי השמית כל צפר
רצה (בכרמית ו'): ככולשת. עשאוה

לחא דר' אבהו. בולשת חילות גייס
הכל לעיר. על סה שמחשפין וזולשים
אלו העיר קרי לה בולשת: כשטם
שחם. כגון שהוא של אותה מלכות:
כאלו כגון. דנראה שהוא נוג
דבר: כי נמים. לנהר פניו כלפי
הנכר ואין כלל משום לניעות אסור
דקשאל וכו' ישיעות: ר' זירא וק"י.
דחיש דלרב שלא יראה כסופר:
משמעו. היה ירא לירושל לו משום
דהוה בעי רבי זירא למיסק לארעא
וישאל פן יגזור עליו מליך: ככלה
ויכא ושמה יהו עד יום סקדי וגו'.
ר' זירא אמר לך הלי קרא ככלי שרת
כתיב כדלמרין בשני דיני גירות
(כשמות קרא): הביאו לי נפר. לחוף את
ראשי וקאמר להו בלשון הקודש: פסחו
טומיכו. ויכנס הכל בית המרחץ
לחוף הגוף ויוליף הכל על זיעה:
ואשמו. מן מים חמין ואפי' לא החמו
אלא לרחייה: מוסר לאומרו. נבית
המרחץ ואפי' בלשון קודש: ככלה.
דמרחץ הניכנס דרך הפה: מפיס
ככלה. דזיעה: ולא הלך ד' אמות.
קודש שיש: מרקבא. אינה מתעכלת
לעשות זבל: ריה רע. ריה הפה:
ריח וזשמה. כל גופו מזהים זיעה
ממדי: ולא הסיקוה כפנים. שאינו
מעיז לכלוס: ולא הכניסוהו לזונן.
שהן מחוקין את הכרמל: למיס ע"ג
חבים. על שליו וזדויו שאינם נכנסים
לחובו: מרתני. מוליאר הגרף.
מן הגחלים מנע"י: שוסין. ממימיז

פשימא

פשימא דלא נגע דתניא ר' אליעזר אומר כו'.
פלגי עליה ושכו צפרק כל היד (נהי יג. וס)
לא נגע שרי
אלה משום ממורות שלא יראה ככרות שפכה
שן ממורים: רחין וסא סך. ולי"ג מעיקרא
דחא ככולי הש"ס
רמיה קודם סיכה כדלמר צפ"ק
דקידושין (דף כב): רחלו סכו וקרא
כתיב ורחלת וסכת (רות ג) מיהו קרל

איכא לאוקמי צסיכה שהימה מתקשטת
עגמה לריח טוב לכן לא הימה סכה
צחלה שעל ידי רחילה הימה מעגרת
הסיכה מעליה:
מוליאר הגרף שותין ממנו
בשבת. פי' כקונטרס
לפי שאין מוסף הכל אלא משמר
ומקיים חוס שלהן ולאנטיכי אפי'
גרופה אין שותין הימנה לפי שמוספת
הכל ואין נראה דלא שייך למיגור
צמוסיף הכל אלא בהמנה גזירה שמא
יעימן ברחין ועוד דרוחק לומר
דמתני א"ר כשעשה האוסר ועוד
לאנטיכי אומר ככל ענין לשמות
הימנו אפילו כשהחלה ולי להחזיר
מן מהיזן אפילו בלינו גרף ועוד
אי משום מוספת הכל אסרה ליה
מתני בשתיקה משקה לריב ורצ
יוסף דשרי לעיל (דף נח). שכתב
קדריה ע"ג כירה ובשלה שבת אע"י
דלא נמצא כמאכל בן דרוסקא ואפי'
במזיד ונראה כפי"ר פורת מוליאר
הגרף שותין הימנו שבת שמוזגין
המים חמין ציין לפי שהמים אינן כ"כ
חמין מוליאר שיבשל היין מן המים
שמוזגין לחובו אלא לאנטיכי אע"י
שגרופה אין שותין הימנה לפי שאנטיכי
יש בה הכל יותר ומבשל היין מן
המים שבעת מוזהר וי"מ בירושלמי:
והלא

מותר לאומרו בלשון קרש פתחו פומיכו
שמואל הבלא מפיק הבלא אלא אשתו מיא
דבי באני מאי מעליותא דתניא
יאכל ולא שחה אכילתו דם וזהו תחילת חולי מעיים
אכילתו מרקבת וזהו תחילת ריח וזהו ריח הנצרך
לנכביו ואלו דומה לתנור
שהסיקוהו ע"ג אפרו וזהו תחילת ריח
וזהו ריח בחמין ולא שחה מהן דומה
לתנור שהסיקוהו כחמין ולא הסיקוהו
מכפנים ריח בחמין ולא נשתמף בצונן
דומה לברזל שהבניסוהו לאור ולא הבניסוהו
לצונן ריח ולא סך דומה למים
ע"ג חבית: מרתני. מוליאר הגרף שותין
הימנו בשבת אנטיכי אע"י שגרופה
אין שותין הימנה: גב'. היכי דמי מוליאר
הגרף תנא מים מבכנים וגחלים
מבחוץ אנטיכי רבה אמר בי כירי רב
חמין בר יצחק אמר בי דודי מאן
דאמר בי דודי כ"ש בי כירי ומאן דאמר
בי כירי אכל בי דודי לא תניא מוליאר
דרב חננון אנטיכי אע"י שגרופה
וקטומה אין שותין הימנה מפני
שנהושתה מחמתה: מרתני. המיחם
שפניהו לא יתן לחובו צונן בשביל שישמו
אבל נתן הוא לחובו או לתוך הכוס
כדי להפשירן: גב'. מאי קאמר אמר
רב אדא בר מתנא הכי קאמר
המיחם שפניה ממנו מים חמין לא יתן
לחובן מים מועטים כדי שישמו
אבל נתן לתוכו מים מרובים כדי
להפשירן והלא

דחי באנטיכי לון שוליס הן והן
אומרים לון שוליס הן שוליס
לאל תחלה שהגחלים וזו
משום מהשן שחור תדיר צו דופנו
עב מרתיס: אכל בי דודי לא.
שהרי הוא כמוליאר: שחושה.
משוחש שלה אלמא בירה
של נחשת קלי ונחשת משמר
דמיתמו. ואני אומר נחשתה
לשון שוליס כדכתיב (יחזקאל טו)
יען השפך נחשתך ולשון של
המשנה נחשתו של תנור
במכתב כל"ס (פ"ח מ"ג) ואני
אנטיכי מוליאר דמתוך שהשוליס
מקיים חום משמר אע"י שגרופה
גחליה: מרתני. המיחם. קומקומם
של חמין: שטיסו. כולה
מתנין מפרש בגמרא: גב'. מאי
קאמר. מאי פינהו ומאי לא יתן
יהוה דאמר אכל ויהלא

עין משפט

כ"ג א מ"י פכ"ח מה"ג
אסרו כירה הלכה כג
פשימא דלא נגע שרי
די וסתי"ג אייה סימן כג
פשימא:
כ ב מ"י פ"ה מלמס
מלמס הלכה כג:
לא ג מ"י פ"ד מלמס
דעוה הלכה כג:
לכ ד מ"י פ"ג מה"ג שמת
הלכה כג ופשימא הלכה כג
פמן נאמין מה פשימא אריח
סימן שמת פשימא יג:

תורה אור השלם

כ"ג כלל יבוא ופשימא
עד יום פקדו ארבע נאם
הדעליהם השיבוטים אל
המקום הזה
וימיתו בו כב

מוסף רש"י

בולשת. חיל על סה
שחפסיס וחחוס קרי להו
בולשת. כמתמנין חפסיס
והעליהם השיבוטים אל
המקום הזה
וימיתו בו כב

מחמתה

מחמתה. וירשלימו מולירי
שאני נרץ אמר ספרי
שהגחלים נובעת בנפתו.
ר' חנני בר הלל אמר
ספרי שהורה ונכנס לחבונו

מרתני

מרתני. מוליאר הגרף שותין
הימנו בשבת אנטיכי אע"י
שגרופה אין שותין הימנה

מרתני

מרתני. המיחם שפניהו לא יתן
לחובו צונן בשביל שישמו

מרתני

מרתני. המיחם שפניה ממנו מים
חמין לא יתן לחובן מים מועטים
כדי שישמו אבל נתן לתוכו
מים מרובים כדי להפשירן
והלא

• מלאכה שאינה צריכה לגופה

שבת צג, ב

מתני' את החי במטה פטור אף על המטה שהמטה טפלה לו. את המת במטה חייב וכן כזית מן המת וכזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ חייב ורבי שמעון פוטר.

רש"י ד"ה ור' שמעון פוטר

אפילו במת שלם, דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, וכל מלאכה שאינה צריכה (לגופה) אלא לסלקה מעליו הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דברצונו לא באה לו ולא היה צריך לה, הלכך לאו מלאכת מחשבת היא לר' שמעון.

מ"מ הל' שבת פרק א הלכה ז

כל העושה מלאכה בשבת, אף על פי שלא צריך וכו'. דין זה מחלוקת ר' יהודה ור"ש בהרבה מקומות. ועיקר פ' המצניע (שבת צג, ב) במשנה; וסתם המשנה שם כר' יהודה דמחייב.

תוס' ד"ה "את המת במטה חייב" (צד, א)

נראה לר"י דמהכא קים לן בכל דוכתא דאית ליה לר' יהודה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה דמסתמא ת"ק דר"ש היינו רבי יהודה, כי ההיא דלעיל זה אינו יכול וזה אינו יכול דת"ק דר"ש היינו ר' יהודה כדמוכח בגמ', ורשב"א אומר דיש להביא מדתנן לעיל (דף צ). ר' יהודה אומר אף המוציא משמשי ע"ז דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה.

• מדוע חשבה הגמרא שיש קשר בין שני המחלוקות?

ריטב"א ד"ה למימרא (ע"ד שאלת התוס' בד"ה אפילו)

שבדבר שאינו מתכוון, אינו מתכוון כלל למלאכת איסור, שהוא עסוק במלאכת היתר, ואף ייתכן שלא יעבור כלל על מלאכת איסור, אך במלאכה שאינה צריכה לגופה, כוונתו היא לעשות את המלאכה האסורה, אלא שאין כוונתו לעשות אותה למטרתה, אלא לצורך דבר אחר

• ביאור סברות מחלוקתם, בהקדים מחלוקתם בנושא אחר

משנה ריש פרק ב דפסחים

ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה, וחכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים.

לקו"ש ח"ז בחוקותי א סעיף ב (בשם הרוגטשובר)

כאשר זורקים את החמץ לים, ואף כאשר זורים אותו לרוח, מתבטל רק החיבור בין חלקיקיו השונים, אך עדיין נשארת מציאות החמץ. וכיון שעל חמץ נאמר "תשביתו שאור מבתים", סובר ר' יהודה שעל-ידי פירור החמץ וזרייתו לרוח, או על-ידי זריקתו לים, אין מקיימים את המצוה "תשביתו". כי לדעתו, המשמעות של "שביתה" היא ביטול המציאות. לכן סובר ר' יהודה, ש"אין ביעור חמץ אלא שריפה", כי רק על-ידי שריפת החמץ מתבטלת מציאותו. אמנם, לאחר השריפה נותר ממנו אפר, אך זוהי מציאות חדשה, והמציאות הקודמת התבטלה.

לעומת זאת, סוברים חכמים, ובתוכם ר' שמעון, שגם ביטול הצורה, התכונות והאיכות - במשמעותן הרחבה, כולל אפשרות של אכילה והנאה, הגדרה של "יראה לך" וכדומה - נקראת "שביתה", ולכן הם סוברים, שגם על-ידי "מפרר וזורה לרוח או מטיל לים" מקיימים את מצות "תשביתו".

• עפ"ז מבאר הרבי את מחלוקתם ביחס לשביתה בשבת

רמב"ם הלכות שבת פרק א הלכה א

שביתה בשביעי ממלאכה מצות עשה, שנאמר: "וביום השביעי תשביתו". וכל העושה בו מלאכה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה, שנאמר: "לא תעשה כל מלאכה".

לקו"ש שם אות ג

ההסבר למחלוקותיהם [במלאכה שאי"צ לגופה ובדבר שאינו מתכוון]: בשבת "מלאכת מחשבת אסרה תורה". כאשר חסרה המחשבה, לא רק

סבר לה כר"י - אף שב' הפלוגתות דר"י ור"ש תלויים הם בפ' "תשבות" - י"ל בב' אופנים: (א) שהפטור בדבר שאינו מתכוון הוא (לא מטעם "תשבות", כי אם) מקרא אחרינא, כבפנ"י שבת (מב, רע"א). או לפי שאינו שייך חיוב באינו מתכוון וא"צ על זה לקרא כלל...

(ב) שפ"י "תשבות" אליבא דשמואל הוא ביטול התואר. אלא שס"ל שבמלאכה שאינה צריכה לגופה, מכיון שהוא מכוון (אף שכוונתו היא למלאכה אחרת), יש בה גם צורת מלאכה.

• הרי דבר שאינו מתכוון הוא בכל התורה כולה?

לקו"ש שם הערה 18

ומה שסבירא ליה לר"ש שדבר שאינו מתכוון מותר גם בכל איסורי התורה, היינו לפי "דשבת בנין אב לכל התורה" (ריטב"א יומא לד, ב).

- מדוע השבת אינה "בנין אב" גם במלאכה שאינה צריכה לגופה?

ומה ש"בנין אב" זה הוא רק בנוגע לדבר שאינו מתכוון ולא בנוגע למלאכה שאינה צריכה לגופה... י"ל: בדבר שאינו מתכוון כלל, מסתבר שהפטור (שנאמר גבי שבת) הוא (לא רק לפי שגם כשעושה מלאכה בלא כוונה "שובת" הוא, אלא גם) לפי שאינו שייך חיוב על דבר שאינו מתכוון (אלא שבאם לא היינו מוצאים פטור בדבר שאינו מתכוון בשום מקום, אי-אפשר לחדש סברא זו. אבל לאחרי דידעינן דפטור בשבת, מסתבר שכן הוא גם בכל האיסורים). משא"כ מלאכה שאינה צריכה לגופה, מכיון שהוא עושה בכוונה ורק שאינה צריכה לגופה, מסתבר שפטור זה נאמר רק גבי שבת - לפי שנאמר בו "תשבות" - ולא בשאר איסורים.

- תירוץ הפני יהושע על תוס' ודחייתו

שוה"ג להערה שם

בפני יהושע שבת (מב, רע"א) מפרש (לדעת המקשן בשבת שם): "דהא דסבר ר"ש בכל התורה דבר שאינו מתכוון מותר, היינו משום דיליף לה מק"ו משבת דחמירא". ואינו מובן, דלפי זה הו"ל

ב"דבר שאינו מתכוון", שאז הוא כלל לא התכוון לבצע מלאכה זו, אלא אפילו ב"מלאכה שאינה צריכה לגופה", כיון שהסיבה והמחשבה היא למען דבר אחר, הרי שלגבי מלאכה זו חסרה המחשבה, ואז מתבטלת צורת המלאכה.

וכיון שלגבי שבת נאמר "וביום השביעי תשבות", שחלה חובת שבייתה ממלאכה, הרי רבי יהודה, שלדעתו שבייתה היא דוקא כאשר כל המציאות מתבטלת, סובר, שגם כאשר עשו מלאכה שאינה צריכה לגופה ואפילו דבר שאינו מתכוון, אין מקיימים את המצוה "תשבות", כי עצם המלאכה קיימת גם ללא הכוונה. ואילו ר' שמעון, הסובר שגם ביטול הצורה נקרא שבייתה, אומר, שגם מלאכה שאינה צריכה לגופה, ודבר שאינו מתכוון נכללים ב"תשבות", כי אין מתקיימת בהם הגדרת המלאכה על כל תכונותיה.

• עפ"ז אפשר ליישב קושיית התוס'

לקו"ש שם הערה 19

ע"פ מ"ש... יש לומר בתירוץ קושית התוס' (שבת מב, א ד"ה אפילו. זבחים שם - ד"ה אבל) שהקשו "היכי ס"ד דדבר שאינו מתכוון שוה לאינה צריכה לגופה דמה ענין זה לזה" - כי מכיון שפלוגתת ר"ש ור"י בשני הדינים (מלאכה שאין צריכה לגופה ודבר שאינו מתכוון) הוא מטעם שחלוקים הם בפירוש "תשבות", הרי ב' דינים אלו שייכים זה לזה.

ואף שדינו דשמואל בזבחים שם הוא בדבר שאינו מתכוון לענין לא תכבה (ולא בשבת) - הרי מה שדבר שאינו מתכוון מותר בכל התורה הוא לפי דילפינן משבת... ואם כן מוכרח שס"ל שגם ביטול ה"תואר" נקרא "תשבות", ולכן גם מלאכה שאינה צריכה לגופה (לענין שבת) פטור.

• לפי הסברו של הרבי, קשה: מה אם כן מסקנת הש"ס?

הרבי בלקו"ש סוף הערה 19

ומה שלפי מסקנת הש"ס "בדבר שאינו מתכוון סבר לה כר"ש, במלאכה שאינה צריכה לגופה

וזריתו לרדת, או על ידי זריקתו לימ, אין מקיימים את המצוה "תשבתו". כי לדעתו, המשמעות של "תשבתו" היא ביטול המציאות. לכן סובר רבי יהודה, ש"אין ביטול המין אלא שריפה", כי רק על ידי שריפת המין מתבטלת מציאותו. אמנם, לאחר השריפה נותר ממנו אפר, אך זוהי מציאות חדשה⁸, והמציאות הקודמת התבטלה.

לעומת זאת, סוברים תלמידי ובתנכם רבי שמעון, שגם ביטול המין, התכונות והאיכות – במשמעותן הרבה, כולל אפשרות של אכילה והנאה, הגדרה של "יראה לך"⁹ וכדומה – נקראת "תשבתו", ולכן הם סוברים, שגם על ידי "מפטר זווה לרוח או מטיל לים" מקיימים את מצות "תשבתו"⁹.

זהו, לדברי הרונגוטשוב, ההסבר למחלוקת שבין רבי יהודה לרבי שמעון לגבי הפירוש של "תשבתו חיה רעה מן הארץ": כאשר חיה רעה מפסיקה להזיק, מתבטלת צורתה ותכונותיה, אך מציאותה עדיין קיימת.

8* ראה תורה אף (פסחים כט, ס"א), חידושי הרישב"א לקידושין (נו, ב), ועיין אגה"ק ס"ז.
9 ראה ירוש' פסחים (פ"ב ה"א בסופה); תשבתו כ"ל יראה (אלא ששם הוא אליבה דר"י – תשבתו יראה לגמרי).
9* וזה גם ביאור פלוגתת ר"י ור"ש בענין חמץ שעבר עליו הפסח (פסחים כה, ס"א ואילך), כי לאחר שעבר עליו הפסח נתבטל ממנו החמץ, אבל נשאר ניכר החמץ וצפצ"ץ קונטי' השלמה על⁶⁵.

ב. "שבתתה" – ביטול המציאות או שינוי תצורה

לגבי הטיבה לך שרבי יהודה מכאר, שהתמשמעות של "תשבתו חיה רעה" היא "מעברם מן העולם", מסביר הגאון הרונגוטשוב⁶, שרבי יהודה נוקט בהתאם לשיטתו בדיון ביטול חמץ:

על אופן ביטול חמץ יש מחלוקת בין רבי יהודה לתלמידי: "רבי יהודה אומר אין ביטול חמץ אלא שריפה. ותלמידי אומרים אף מפטר חמץ לרוח או מטיל לים".

מהו היסוד למחלוקתם?

כאשר זורקים את החמץ לים, ואף כאשר זורקים אותו לרוח, מתבטל רק החיבור בין חלקיקי החמץ, אך עדיין נשארת מציאות החמץ. וכיון שעל חמץ נאמר⁸ "תשבתו שאור מבתכמם", סובר רבי יהודה שעל ידי פירור החמץ

עכ"ל שמשל הוא (ובמש"כ מהכתוב וגו' אצ"ע עם כבש), ומ"ש כ"ל להרמב"ם שם. ומפ"ש בחמ"כ כאן (גם לדעת ר"י) ש"תשבתו ח"י רעה" היא כפשוטו⁶⁶, ודי' במש"ל שס"ל שגם הכתובים שבישע"י שם הם כפשוטו.
6 נעתיק ב"צפת פננה" עה"ת – עה"פ.
7 פסחים רפ"ב.
8 כא יב. סו.
66 ר"ל, שהמקור לדעת רוב הא"ר שם ש"תשבתו ח"י רעה מן הארץ" הוא כפשוטו וראה דר"י שם: "אין זו חשמה כמו ששאר הכתובים משל גם זה מש"ל" והוא מדרשת חת"כ כאן. וראה לק"ש תר"י ע' 193.

למילף בק"ו בשבת גם לענין מלאכה שאינה צריכה לגופה. ובפרט, שב' הענינים (מלאכה שאינה צריכה לגופה ודבר שאינו מתכוון) ילפינו מ"מלאכת מחשבת" (כמו שהאריך בפני יהושע שם). ומאי שנא? ולכן נלפענ"ד, שאי-אפשר ללמוד מק"ו משבת - כי שאני שבת, שהגדר דאיסור מלאכה בו הוא "תשבות". אלא שמ"מ

"שבת בנין אב (ולא ק"ו) לכל התורה" לענין דבר שאינו מתכוון [כדלעיל].

201 שבתות
שבתות

שאינה צריכה לגופנה, וכבר שאינו מתכוון נכללים ב"תשבות", כי אין מתקיימת בהם הגדרת המלאכה על כל תכונותיה¹⁹.

ומה ש"בנין אב" זה הוא רק בנוגע לדיאגנזה ולא בנוגע למלאכה שלא"צ לגופנה (ראה תוס' וכתום (צב), א) ובתורה שלא"צ – י"ל: בדבר שאינו מתכוון נכלל, מסתבר שהפטור (שנאמר גבי שבת) הוא (לא רק לפי שגם כשעושה מלאכה בלא כוונה "שבת" הוא, אלא גם) לפי שאינו שייך חזרה על דבר שאינו מתכוון (אלא שבאם לא היינו מוציאים פטור בדיאגנזה כשום מקום, א"א לחדש סברא זו. אבל לאחרי דידעין דפטור בשבת, מסתבר שכ"ה גם בכל האיטוריים). משא"כ מלאכה שאנ"ל, מכיון שהוא עושה כוונה ורק שאינה צריכה לגופנה, מסתבר שפטור זה נאמר רק גבי שבת – לפי שנאמר בו "תשבות" – ולא בשאר איטורים.

19) ע"פ מ"ש בפנים, יש לומר בתירוץ קודמת התוס' (בתב"ב, א ד"ה אפילו. וכתום שם – ד"ה אבל) שוקשו "זוכי ס"ד דרבי דרבי שאינו מתכוון שהו לאינה צריכה לגופנה, דמה ענין זה לזה" – כי מכיון שפולגת ר"ש ר"י בשני הדינים (משא"ל"ג ודיאגנזה) הוא מטעם שחלוקים הם בפירוש "תשבות", הרי ב' דינים אלו שייכים זה לזה* ואף שיינו דשנא"ל כוונתם שם הוא בדיאגנזה לענין לא תכבה (ולא בשבת) – הרי מה שדיא"ל

בו הוא "תשבות". אלא שמ"ח, שבת בבין אב (תל"א ק"ז) לכל החורה" לנעין דש"מ. כדלקמן בפנים התורה.

* נד"ז מתוך בפ"י שם, שהשתייכות ד"ב הדינים (משא"ל"ג ודיאגנזה) הוא לפי ששתייכות יפנית (לדעת המקוט) מ"עלמית מחובת" ומה שס"ל ל"רש שדיאגנזה מתוך גם בכל איטורי החורה הוא "ששם דליק זה בק"ז שבת דחמירא": אבל תירוץ אחר מספיק, כי מכיון שהפטור דמשא"ל"ג הוא רק בשבת ולאו בשאר איטורים. מוכיח לבוא. שהיא דדחמירא מתוך משאר איטורים הוא לפי שדליק זה שבת ר"א) מקרא אחרינא ולא מתקראת מחובת ור"ג. אין מקשה (בבבחים שם) אהא דס"ל לשנא"ל שדש"מ"א מתוך ב"ל"א תכבה" מיהא דס"ל שמשא"ל"ג פטור בשבת ונכ"ל כנפסיד החזרת ונצ"צ ב"ר.

לקופי

שבתות

המסבר למהלכותיהם: בשבת "מלאכה מחובת אסרה תורה"¹⁷. כאשר חסרה המחשבה, לא רק ב"דבר שאינו מתכוון", שאז הוא כולל לא התכוון לכצע מלאכה זו, אלא אפילו ב"מלאכה שאינה צריכה לגופנה", כיון שהסיבה והמחשבה היא למען דבר אחר, הרי שלגבי מלאכה זו חסרה המחשבה, ואז מהבטלת צורת המלאכה.

וכיון שלגבי שבת נאמר "וכישים השביעי תשבות", שמהלך חובת שבתות מלאכה, הרי רבי יהודה, שלדעתו שבייתה היא דוקא כאשר כל המציאות מתבטלת, סובר, שגם כאשר עשו מלאכה שאינה צריכה לגופנה ואפילו דבר שאינו מתכוון, אין מקיימים את המצוה "תשבות", כי עצם המלאכה קיימת גם ללא הכוונה. ואילו רבי שמעון, הסובר שגם בשול חצורה נקרא שבת, אומר¹⁸, שגם מלאכה

17) ב"ב"ב, ב (תש"נ). הניגה יודי, ריש ע"פ (לענין מלאכה שאנ"ל. ע"י"ש).

18) ומה שס"ל ל"רש שדבר שאינו מתכוון מתוך גם בכל איטורי התורה, ודינו לפי "תשבת בבין אב" * לכל התורה" (רשב"א יומא לז, ב).

* בפ"י הוחשב שבת (מב. נ"א) מפורש (לדעת המקוט) בשבת שם: "ידהא דסבר ר"ש בכל החורה דש"מ"א מתוך. היינו מטעם דליק זה בק"ז שבת דחמירא": ואינו מוכיח. דפ"ק ה"ל למיק"ב בק"ז שבת גם לנוכח משא"ל"ג. ובפ"י שם, תניינא (משא"ל"ג ודיאגנזה) יפנית מ"עלמית מחובת" (כמו שהאריך בפ"י שם). ומיהא שגא' ולכן נלפנ"ד. שא"ל למוד מיק"א שבת – כי שגא' שבת שמת"ד דאיסור מלאכה

200 שבתות
שבתות

ג. שבייתה ממלאכה בשבת המושג "שבייתה" נמצא גם בענין השבת – "וכישים השביעי תשבות"¹². ואכן גם לגבי איסור מלאכה בשבת, הקשור ל"וכישים השביעי תשבות"¹³, יש מהלכות בין רבי יהודה לרבי שמעון, בשני עניינים:

א) לגבי "מלאכה שאינה צריכה לגופנה". כלומר, כאשר אדם עושה מלאכה כוונה, אך תכליתו היא למען דבר אחר. לדוגמא: "המכבה את הנר מפני שהוא מתיירא מן הנכרים וכו'" או "מפני החולה שישן", שהסיבה לכיבוי אינה קשורה לנר עצמו, מפני שקווקים לפתח וכדומה, אלא מפני סיבה אחרת¹⁴. בענין זה סובר רבי יהודה שאדם חייב, ואילו רבי שמעון סובר שהוא פטור¹⁵.

ב) לגבי "דבר שאינו מתכוון". כלומר, מלאכה הנעשית ללא כוונה. למשל, כאשר אדם מונג מים קרים לתוך כלי מתכת חם כדי לחמם את המים, הרי הוא מחזיק על ידי כך את הכלי, והוא "אמר מלאכה הצורפין", אך הוא לא התכוון כלל למלאכה זו. רבי יהודה סובר שהדבר אמור, ואילו רבי שמעון סובר שמתו¹⁶.

12) משפטים בג, כ. השא לז, כא.
13) רמב"ם ריש הל' שבת. סומ"צ לרמב"ם מ"ע ק"ד.
14) ראה שבת ל, רל"א. לא. ב.
15) שם ע"ג. ב. ש"ג.
16) שם מא, ריש ע"ב. וש"ג.

אף אם תכונה של החיה הריעה להחיק סביעה בה מתחלת הבריאה, גם אז מוכן, שביטול תכונה זו נחשב לביטול הצורה בלבד¹⁰. על-אחת-כמה וכמה, כאשר החיות לא הזיקו בשבת ימי בריאשת, וטבען להזיק נוסף להן רק לאחר חטא עץ הדעת¹¹ – ובראי מוכן, שתכונה זו היא היצונית בלבד, ועל ידי ביטולה אין מתבטלת מציאות החיות).

לכן רבי יהודה, הסובר ש"שבייתה" היא ביטול המציאות, מכאן ש"התשבות חיה רעה...". פירושו ש"מעבידים מן העולם". ואילו רבי שמעון, שלדעתו גם ביטול הצורה נקרא "שבייתה", סובר, ש"משביטתן שלא יזיק", כי גם זה נחשב ל"התשבות".

10) לוקיזר משייחה"א רפ"ב: "אף שהטבע זה במים ג"כ נברא ומחודש יש מאי". שבתות (בפסוקים*) ב"הטבע החי", היא למ"ש לפנ"י שם "ונגרים במרד כדרכם וטבעם". ועל טבע זה הוא אומר, שהוא "גברא ומחודש יש מאי" – היינו בריאת נוספת על בריאת המים עצמם (שלקן, מצד עצם מחמת המים אינו מושלל שיהיו נצבים כחומה – מכיון שהטבע מה שגם נגרים והיפך נצבים כחומה) הוא דבר נוסף עליהם – ובמילא, הפלא שביקשים אינו כופלא שבהבריאה יש מאיזו. ולהצריך מ"ה"א נמת לידאך תיר"ג נודפס בסה"ל תש"א) פ"ב ואילך.

11) רמב"ם ע"ת (שה"ש והשבת) הל' יעה גז'.

* ב"פולחן תמיד" (להר"ה מפארקיש) וירא נב 1) – מפורש בא"א.